



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## Universitätsbibliothek Paderborn

### **Acta Ecclesiae Mediolanensis**

Actorvm Ecclesiae Mediolanensis, Pars Tertia - In Qva, Liber Memorialis Ad  
populum Ciuitatis, & Dioecesis Mediolanensis, A Beato Carolo Borromaeo  
Titvli Sanctae Praxedis compositus continetur

**Borromeo, Carlo**

**Brixiae, 1603**

Libri secundi.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-10502**

# CAROLI CARD. S. PRAXEDIS, ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI.

## Liber Secundus.

Rebus ad  
neris con-  
fistatus Ca-  
rolus in salu-  
tari discipli-  
na progred-  
itur  
CAPUT L



**C**AROLO quamquam ipsis initijs prospera fere omnia, faciliaque Mediolani euenirēt; expectanda tamē erant ea difficultates, eaque certamina; quæ paulo virtutis, ac pietatis illustriorem viā ingredientis; nedum incumbenti Episcopo ad corruptos amplissimæ ciuitatis mores emendandos; solent offerri. Enimvero perennis ille rerum salutarium aduersarius, malorumque seminator, pios conatus omnes semper impedire, omnesque ad salutem aditus obstruere studet: qui iacentes homines sæpe commouet; per se varijs cupiditatibus incitatos ad omnē contumaciam, & iniuriam impellit: auaritiæ, libidinis, superbiæ stimulos adhibet, vt religiosis Pastoribus quā acerrimos paret aduersarios, & insidiatores. Cumque illud assidue cogitet Episcopus; omnique studio agat, si modo recte munere suo fungi velit; vt populum sibi creditum a vitijs abducat; & ad optima christianæ vitæ instituta inducat, & compellat: quoniam hæc humanæ voluptati, cupiditatisque valde repugnant; in plurimos necesse est incurrat aduersarios. pio namque in vniuersum, & ad rectam viuendi viam propenso po-

puso, nihil mirum est tamē, varijs de causis multas inuehi corruptelas; vitiosos etiam multos, improbosque; nedum à christianæ vitæ perfectione remotos admisceri; in magna præsertim ciuium, externorumque frequentia. Eorum vero plerique qui dominantur in populis, aliā in sua ditione potestatem, & eam sibi quoque imminentem submoleste fere patiuntur; ac dum Episcopus ius dicit, iubet, coercet; siue iuris sui tuendi desiderio, siue alia de causa inueniunt varijs nominibus quod querantur, & exposculet: cum difficile sit non vt, quod in promptu est; legitimi iudicij nonnumquam impatientes viam adhibent; neque satis sacrę potestati suam relinquunt locum. Si Principes, ac domini prætermittant; non detunt administrari, qui sese attentos præbent; vt sæpe etiam, quæ illi nec iubent, nec volunt, tamen studiose faciunt, quod ita gratiam se ab eis inire putent. Alij vel tacent, timētes, ne dictum coram rem domini, licet sapienter dictum, pro maledicto habeatur; vel loquentes minime audiuntur. Ita in bonâ, piaque ciuitate; bono item, & catholico Principe; multæ sunt Episcopis tamen paratæ difficultates, multæ sæpe iniuriæ, insectationes, atque adeo interdum cruciatus. neque enim a suis hostibus tantummodo,

eum modo, vel ab Ecclesiæ catholice  
 desertoribus suis, Christus Dominus  
 molestias, acerbitatesque imminere  
 pronunciauit. Vbi vitia, cupiditate  
 que nulla sint, vbi nulla diaboli fa-  
 cultas; ibi qui repugnent Episcopus  
 habebit nullos: tuncque non erit qui  
 resistat, atque insectetur; cum ipse fla-  
 gitioforum poenas, iusque suum per-  
 sequi nolit. Cantuarie inter catho-  
 licos inuenti sunt, qui Thomam cru-  
 delissime interficerent: Florentis, qui  
 Antonium percutere, non vereren-  
 tur, optimos, atque sanctissimos An-  
 tistites: quibus equidem ciuitatibus  
 non tam obijcere velim, quod in ijs  
 Episcopi sint afflicti; quam gratula-  
 ri, quod tales habuerint Episcopos.  
 neque tam dolere par est sanctorum  
 ipsorum virorum perpeffionibus,  
 quam lætari præmijs. Similiter de ci-  
 uitate nostra Mediolanensi mihi eue-  
 nisse videtur. nam & eximia eius pie-  
 tas sanctorum Patrum grauiſſimo te-  
 stimonio celebrata, hoc quoque tem-  
 pore passim laudatur; & Regi opti-  
 mo, ac religiosissimo Philippo paret:  
 & talis nihilominus Archiepiscopus  
 maximis in ea molestijs est affectus;  
 atque adeo nefarie percussus: quarum  
 rerum culpam ab auctoribus in ceteros  
 deriuare, iniquum esset; qui semper  
 eum religiose coluerunt. Non  
 est autem, cur his omnibus quilibet  
 deterreatur, aut in suo munere lan-  
 guescat sacrorum Antistes. quin potius  
 conditionem esse suam agnosces,  
 vt imitatione ducis sui Christi,  
 varijs laboribus, acerbitatibusque  
 conflictatus, cœlestem palmam ferat:  
 ad animi fortitudinem cum res aspe-  
 ra incidunt, cum vitæ sanctitate con-  
 iunctam, omni ope nitatur; sciens ma-  
 xime, quanta laboranti, & quam iu-  
 cunda leuatio; quamque vberes per-  
 pefso fructus, diuina benignitate sunt  
 parati. Carolus igitur ad ecclesiæ  
 suæ ordinationem, emendationem  
 que quotidie propius accedens; cum

laicos homines nonnullos ex crimi-  
 nibus ad forum suum pertinentibus,  
 vocari; aliquos etiam in custodiam  
 dari per suos lictores iuberet; mini-  
 me ius Episcopo esse quidam dixe-  
 runt, laicos absque Magistratum au-  
 thoritate vinciri iubere. qui faceret,  
 ab eo regium ius occupari. immo ve-  
 ro neque licere affirmabant lictori-  
 bus suis multis vtique; neque vllis omni-  
 no, armorum genere quodam instru-  
 ctis, quæ ceteris erant prohibita. Ac  
 cum publice tamen aut scriptura mi-  
 nime resistendum existimaretur; ipſis  
 priuatim sacri tribunalis hominibus  
 verbo interdictum est, ne laicum quem  
 quam auderent cōprehendere; neque  
 arma ceteris prohibita gestare. Ad  
 hæc, cum edere Carolus synodi suæ  
 constitutiones curaret, in quibus re-  
 periri multa necesse erat ad laicos  
 pertinentia; id minime ferendum esse  
 palam, dicebatur. Præterea nescio  
 quid à se concessus, petendum prius  
 Magistratus asseuerabant, quam Apo-  
 stolicis litteris, iussive quis vtetur,  
 aut promulgaret. Quarum omnium  
 rerum facultatem ad se pertinere cō-  
 silio iurisperitorum adhibito, Caro-  
 lus iudicabat; tum ecclesiasticorum ca-  
 nonum auctoritate; tum quia sine ea  
 potestas ecclesiastica minime libera  
 videbatur; neque plene poterat vi-  
 tiorum licentia coerceri, aut episcopa-  
 le munus administrari. vt autem omnem  
 perturbationem, quæ publice posset  
 existeri, quoad fieri posset, impedi-  
 ret; simul, vt opinor, apud se quodam-  
 modo magistratus excusans, qui non  
 satis antea plene vim, & effectum sa-  
 cræ potestatis experti esset; priuatis  
 amicisq; tantum officijs ius suum de-  
 monstrare, tuerique studebat. ac Ducis  
 in primis pietate perfecit; vt ne-  
 que litteris pontificijs quidquam in-  
 ferretur impedimenti; neque consti-  
 tutionum synodalium editioni, pro-  
 mulgationique quifquam resisteret. Ha-  
 rum volumina vndique postulata, &

toto pene christiano orbe, breui tempore disseminata, magno vbique vsui fuerunt; ad concilia per ecclesias celebranda; optimaque leges, clericis, populisque eorum imitatione scribendas; quibus christiani mores, religiofaque vita restitueretur. Omnes enim quicumque ecclesiasticæ disciplinæ studiosi erant, eas cupide legabant: & ex eo quasi fonte Episcopi suarum constitutionum scriptionem, gubernationisque rationem deducebant. Pius ipse Pontifex decreta omnia probauit; laudauitque; ac non exiguum eorum partem à religiosis quoque viris seruari iussit, Archiepiscopali potestate solutis. Et vero inter omnia, quæ Carolus postea edidit, prouincialium constitutionum volumina, illud non minus rerum multitudine, ac grauitate, tum explicandi etiã ratione; quàm loco, reliquis præstare omnibus existimatur: tam multa enim libro illo, tamque præclara Carolus complexus est, de officio, cultuque Deo, diuinisque rebus debito, siue conseruando, siue restituendo; de retinendæ christianæ fidei cura; de sacerorum munerum functionibus rite, decoreque obeundis; de Episcoporum, clericorumque omnium vita, moribus, officijs; de virginum disciplina; de foro Ecclesiastico; de certis criminibus, & corruptelis in populo tollendis; eaque omnia tam eleganter explicata sunt; vt mirarentur omnes, tam celeritate Carolum tantam rem cõficere potuisse. Sed magistratum manibus liberatæ constitutiones, in clerum inciderunt; in clerum inquam ecclesiarum vrbis; qui, licet ecclesiæ maioris collegium ab eo pie, prudenter que dissentiret; à decretis appellauit, quæ ad se pertinerent. quod idem fori ecclesiastici notarij fecere in ijs, quæ de ipsorum officio statuta erant. Per idem tempus virginum cõnobia, eum viseret; omniaque sancte conformare, quod Ormanetus antea cõ-

perat, conaretur; ad sacri Tridentini concilij canones, Mediolanensisque synodi præscripta; tum ad eius constitutionis normam, quam ex ipsius Caroli, Ormanetique consilio de cõnobiis eiusmodi claustris tum Pontifex ediderat; eius item rei multi sese aduersarios intenderunt. Regulares in primis viri pro monasterijs sibi creditis, quæ decem & octo numero sunt, reclamationibus; & ex ipsis virginibus multæ, quibusdam præsertim suasoribus, quos minime omnium decebat; resistere; & per propinquos suos Caroli conatus impedire curarunt, vt re ad ipsum quoque ciuitatis consilium relata; de legato, vel saltem litteris ad Pontificem mittendis consultaretur. quamquam paulo post ipsæ virgines, partim pijs cohortationibus, partim etiam animaduersione, cesserunt; non Carolo dicam, eiusue decretis; sed dignitati, salutique suæ: quam & illæ, & earum defensores, & propinqui, siue falsæ libertatis desiderio, siue iuris tuendi cupiditate, siue disciplinæ ignoratione, in periculum sæpe adducere conantur: vt defendentes verius oppugnent; defendant vero qui videntur aduersari, quod exitus docuit: non enim earum animis tantum, sed corporeis quoque bonis, & commodis consuluit restituta disciplina. His omnibus addebatur, quod magnam Carolo difficultatem afferebat. multi enim eius in rebus agendis studium, atque ardorem, nimium esse dicebant: seuerius punire; grauiora passim imponere, quam æquitati conueniret: sibi minus etiam quam alijs parcere. erant qui fieri pleraque affirmarent, ad captandum nomen, famamque sanctitatis colligendam; occultorum scilicet vitiorum etiam suspensionem mouentes. æquiores iudicium, & prudentiam requirebant: ætati, consilijque religiosorum hominum errorem tribuebant, qui publicæ adm-

nistra-

nistrationis vsu carerent. Huiusmodi sermones alios ad imitandum, alios ad obsequendum tardiores efficiebant: ad contradicendum etiam paratiores, qui sibi id vsui fore putarent. Sed si quid acrius ille faceret; ita ferre videbatur suscepti negotij ratio; tum ea mens, quam præcipuo munere Deus ei dederat. magna & inueterata corruptela, magnum conatum, labores postulabat. frangenda erat obstinata quorundam voluntas; & audacia: quod esset exemplo ceteris; & ad facilem, expeditamque gubernationem, in posterum valeret. neque vero valde mirum; vel ex iniustata disciplina, licet optima; vel ex perturbatis animis, oriri obrektiones, & maledicta. mirum vero si magistri conditionem discipulus aliquo modo non subiret. Sed quid animi, consilijque tum Carolo esset; ipse literis ad Antislitem datis aperuit: qui libere illum monuerat; & amanter: Quod se monuisset, illi se plurimum debere: cupere vero, vt demonstraret explicatius; qua potissimum assequeretur via; vt in se ipso, alijsque regendis modum retineret. sibi quidem illud valde esse propositum: licet aliud vulgo fere putaretur; neque id fortasse sine causa, ob eam, qua ipsis inijs utebatur agendi rationem. In ecclesia namque Mediolanensi, quasi vinea inculta, vepribus, & dumetis omnia reperta esse adeo impedita; vt tanto proposito labore, neque sibi parere posse videretur; & in alios facilitatem, lenitatem sæpe cogeretur omittere: quo tum quæ praua erant tollerentur; tum bona etiam, & fructuosa; quæ quidem essent, confirmarentur; quæ vero non essent, sererentur. sibi certe, si dicere oporteret, à benignitate recessisse non videri. sed nolle suo tamen iudicio fidem adhibere: immo rogare, vt quemadmodum amauerat, in quo sincerum illius agnoue-

rat erga se amorem; ita consilio iuaret; libereque moneret, qua ratione posset in posterum non offendere. nihil sibi gratius accidere posse. scire etenim nemini difficilius subueniri, quam ei, qui consilium accipere nolit. Dolebat vero Carolus vehementer, ceptum feliciter rerum salutaris cursum eiusmodi contentionibus, atque obrektionibus non parum impediri; multosque non tam voluntati, studijsque episcopalibus, quam salutis suæ, vel patriæ bono repugnare. Sed patientiæ, religiosæque fructum abiectionis inde capiebat: ac contra aduersa omnia, Deo fretus, constantiam retinebat suam. tum vero precationibus. quotidianisque virtutum, & sanctitatis accessionibus, præclaris item ad suorum salutem actionibus, diuinam opem studiosius implorabat. nempe illud Prophetæ imitabatur: Ego autem cum mihi molesti essent, in diebus cilicio. Præter ea quæ ad corporis duritiem pertinebant; quibus sese magis in dies exercebat: mensam, & omnem vitæ, domusque suæ cultum, ita conformauit, vt provincialis concilij decreta lōge iam superaret. Qui ei propius inferuiebant, eos tunc quidem clericali habitu, saltem cum ministrarent, esse statuit. Cum in alijs omnibus ad sanctorum virorum tenuitatem, paupertatemque quotidie propius accederet; in apparatu quoque itineris, & comitatu idem faciebat: cum enim ad viginti duos equites, pedites multos secum haberet: cum ad diocesanas ecclesias visendas profectus esset; præter mulos, qui supellectilem portarent; nimiumque id existimaret: paulatim numerum ita minuit; vt in reditu non amplius omnino, quam duodecim, vnumque elitellarium multum duxerit. Supellectili illa sua pretiosissima, planeque regia se se spoliavit. plurima Romæ, & Medioliani per ecclesias distribuit; per istromata; lectorum conopea; ymbacula,

quæ

quæ solent amplitudinis causa in aulis haberi; instrumenta, vasaque argentea. Statuas, earumque partes plurimas, antiquæ artis pulcherrima monumenta, sacris item locis addixit, ut venderentur. reliqua ipse vendi iussit, pretiumque in sacros, pioque usus erogari. extant ex donis illis inter alia in ecclesia maiore Mediolanensi; aulæ ad celebriorem eius ornatum, sericis, aureisque filis contexta; figurisque sacras veteris testamenti historias referentibus, variata: vasa argentea aurata maxima, ad Pontificalium sacrorum apparatus exponenda: instrumentum pacis rite in ecclesia dandæ pulcherrimum, & pretiosissimum. Sacerdotijs item se abdicare instituit; quia propter animarum curam, vel monasteriorum rectionem, aut iuris dicendi munus; integre illi administrationi satisfacere sibi non posse videbatur: simul bonos, eruditosque viros ea ratione remuneraturus, quorum fidei, fructuosaque opera diu usus erat: omnino, ut quod de pluribus non habendis beneficijs, tum antiquis, tum novis Ecclesiæ legibus sancitum erat, ex amplissimis ipse Ecclesiæ sanctæ principibus, ad plurimorum documentum, plenius exequeretur. Ea igitur pleraque Pontificis auctoritate quibusdam familiaribus suis distribuit; viris probitate, litteris, ingenioque admodum probatis; de quibus alius erit singillatim dicendi locus. nonnulla ex monasticis, quæ commendationis ei nomine tributa fuerant, monachis ipsis libere dimisit. reliquis familiaribus, prout iustum esse iudicavit; tum litteratis alijs viris, & Cardinalibus ite egentibus, varias ex fructibus constitui curavit pensiones. quibus ex sacris vectigalibus dandas non existimavit, ijs ex patrimonio suo statuit pensari. Dimittebat ea sacerdotia libere Pontifici: virosque tantum nominabat; quibus ea conferri probaret: qui quidæ sacro

muneri apti, & ad loca, ecclesiæ sue ipsas incolendas, ut opus erat, essent expediti. Pontifex autem eius minime obsecrantis testimonio, voluntati que facile assentiebat. quibusdam etiam, nemine demonstrato cum cessisset. Pontifex quibus visum fuisset, assignabat. Pensiones præterea nonnullas, quas ex varijs ecclesijs in Italia, Lusitania, Belgio solebat exigere, liberaliter ecclesiarum commodo, quæ tenues habebant fructus, remisit. Hæc primo ipso Pij Quinti tempore Carolus cum instituisset; exequi deinceps perrexit; ut alijs locis demonstrabit.

Quæ clerus contra concilij decreta Romæ proposuerat, facile reiecta sunt. Verum cum Senatu pl<sup>o</sup> negotij fuit: qui Regij iuris, quæadmodum asseuerabat, tuendi studio, in sua permanebat sententia: Archiepiscopo ius non esse, siue apparitores armatos habendi; siue laicos; excepta fidei causa, sine Magistratibus comprehendendi. In quo tum iuris, tum facti controversia erat: nam utraq; pars, quod pro ea faciebat, id præteritis temporibus consuetum esse dicebat; sibi que testimoniorum subsidio, iuris controversi possessionem vindicare conabatur. Carolus, qui iurisperitorum sententia, ius de quo agebat, & iuris ite possessionem, ecclesiæ tribui intelligebat; quidquid iuris, factive pro ecclesia suppetebat, ad Pontificem referri curavit; ut quid agendum esset Apostolica auctoritate statueret; quod accepturum facile pro sua pietate seruaturumque; Senatū confidebat. neque interim agere priuatim cum Senatoribus omittebat; & sui iuris argumenta commonstrare; si priuato posset res officio componi. Ex altera parte res ad Philippum Regem cum per eius ministros delata esset; Carolus quoque, ne quid temere facere videretur, per litteras, & per Apostolicum internuncium in Hispanijs commorantem, consilium in eo genere suum aperuit; & quæ pro iure Ecclesiæ fi-

Iuris Ecclesiastici controversia grauius excipitur. CAP. II.

dem

dem faceret, indicauit. Religiosissime Rex respondit; totum negotium ad summum Pontificem deferendum. interim vero suis precepit, ut saluaregia potestate, ius Ecclesie omnino conseruaretur. Itaque missa a Senatu Romam ob eam rem Senatore; tum causae cognitio certis Cardinalibus, doctisq; uiris mandata est; tum Carolus interim possessionem suam tueri iussus. Ibi cum eorum sententia, qui de controuersia consultabant, ecclesie Mediolanensi fauere uideretur, Senator Roma discessit. Pontifex litteras ad Ducem, Senatumq; humanissimas dedit; & eos ad ius Ecclesiasticum tuendum, pro perspecta eorum pietate cohortatus est; dum causa recte, matureq; Romae cognosceretur, alteras saltem, si hoc loco insereret, gratum me pijs uiris facturum existimaui. haec uero ipsae sunt latine scriptae.

Pontificis  
litterae ad  
Ducem Se-  
natumque  
Mediolanensem.

*Dilecti filij. Iustitia simul, & charitatis officio libenter adducti sumus; ut redeunte Mediolanum collega uestro Ioanni Paulo Ecclesia, eius, quam in publico negotio uestree apud nos gerendo, egregiam uobis prestitit, fidei ac diligentiae, testimonium redderemus. Cuius negotij cum ea uis, & natura sit, quam nemo non intelligit; adhuc eius ratio facile explicari non potuit. Nec uero haec causa diuurniorem, quam necessitas postulet, morem habebit. Nam auditis, & plane cognitis, quae utrinque pro rei ueritate, rationes allatae fuerint, mature iudicium expediendum curabimus. Interea uos studiosissime hortamur in Domino, ut in omnibus rebus Archiepiscopo uestro, & ceteris Prouinciae Episcopis, ad tuendam, & ornandam Paestoralis officij curam, ac dignitatem; sollicitudinem, & operam uestram accommodetis. nul-*

*la enim re magis secularis potestas stabilitur, & augetur, quam amplificatione, & auctoritate Ecclesiastica ditionis, quidquid ad spirituale patrimonium firmamenti, & uirium accedit, eo temporalis status maxime communitur. nam obseruantia, & pietas Principum, ac Magistratum in ecclesiarum Antistites, populos ipsis adeo praebet obedientes; ut fatendum sit, Regnorum, ac statuum incolumitatem uno illo ecclesiastici iuris praesidio tamquam fundamento contineri. Quod utinam contrarijs ad multorum exitium exemplis non pateret. Ea laude uestri sic excellere maiores; ut illo facto, & ipsi clari sint, & multas ciuitates, ac prouincias ad pij exempli imitationem inflammarent. Quo magis nos etiam eximia patrij in uos officij charitate, quam quod alioqui opus esse putaremus, cohortandos duximus; ut quam summa cum animi nostri letitia retinetis gloriam iuuandi, ac fouendi ecclesiasticam iurisdictionem, in ea ardentius insistatis. Nam ista etiam studiorum uestrorum declaratione, pastores ad diligentiore sui muneris administrationem incitati, uerbiores suorum gregum fructus Domino persolvere studebunt.*

At Mediolani interim periculum erat; ne dum utraq; pars possessionem sibi uendicabat; ita ut eius retinenda nomine quod altera fecisset, altera duce ret usurpationis loco, uolenti aliquid accideret. uariae rationes conquirebantur controuersiae partium consensu dirimenda. sed nihil consueci potuit. Ecce autem, dum ita consulebatur, quo haec controuersia periculum partu sebat, repente peperit. Licet primarius ecclesiae i-

fici

Sici fori, cum armis Principis edito vetitis comprehensus, in carcerem ducitur. tum publice reuinctis post terga manibus, sublimis fune tractus ad summum Palatij arcum, & ad solum vsque repente dimissus, quassu ter repetito, accerrime, si quis vniquam alius torquetur: ac statim poena remigationis proposita, Mediolano discedere iubetur. Carolus cum ius sibi suum palam eripi; & etiam contra Pontificis auctoritatem fieri quodammodo iudicaret, ad quem erat delatum negotium; ipsum confestim iudicē, cuius in carceribus erat, quem iustitiæ Capitaneum appellāt; item Aduocatum fiscalem, Notariū, & carceris custodem anathemate notari, eiusq; rei scriptum publice proponi iussit. Præsidentem Senatus per Vicarium suum; & vniuersum item Senatum, scriptis ad fores loci, quo ille conuenire solet, affixis; vocauit, ad eius facti causam dicendam. Doluit casum Dux vehementer, quippe, qui nihil eiusmodi cogitasset; eoque magis doluit, quod propositum sententiæ scriptum, nescio cuius iussu per satellites a ianua ædium Archiepiscopaliū, & ecclesiæ; & etiam ab ipso ecclesiæ suggestu abscissum fuerat; & clericus præterea, cuius opera quidam ex ijs vocati fuerant, in custodiam datus. Itaque iudicem, cum se adeuntem vidisset, neque audire, neque admittere voluit: & satellites, qui scriptum absciderant, in carcerem detrudi iussit. rogauit vero Carolus, ne cito contra Senatum, ob præcipuam Magistratus dignitatem quidquam pronunciaret. qui cum Duci respondisset, non posse se ius ecclesiæ suæ non tueri; acturumque contra quoscumque, iure tamen, non iniuria, quemadmodum cum eius ministro actum esset: nihil tamen amplius statuit, antequam Roma responsum acciperet; quo rem, vti gesta erat, statim perferendam curauit. Senatus

procuratorem dedit; qui negauit quidquam mandatum esse auctoritate Senatus: hominem punitum, non vt apparitorem sacri fori, qui quisnam esset ignoraretur; sed vt quemlibet alium, qui contra leges regias fecisset; & alia eiusmodi, quæ in iudicijs vsurpari solent. Scripsit ad Pontificem eadem fere vsus excusatione; culpamque omnem in Carolum transtulit. Dux item scripsit, sed multo mitius; & pro regio tamen iure. Displicuit vehementer Pontifici & factum, & litteræ Senatus. itaque nihil Senatui respondens, monuit Ducem, vt pro illata iniuria Ecclesiæ satisfaceret. tum vero Præsidentem ipsum, duosque Senatores consilij, factique præcipuos auctores, Romæ coram se spatio triginta dierum adesse; reliquos iam anathemate percussos Romam item citari, iussit. Proprium ad id ministrum (cursorem appellant) Septēbris mensis, anni M. D. LX.VII. initio, cum litteris ad Ducem Mediolanum misit. Illas pius Princeps osculatus; tum omni alia pietatis significatione, summaque in Pontificem reuerentia in ijs recipiendis vsus, Cursorem, quocumque opus esset vocandi gratia, tuto, honesteque adeo adduci iussit; vt ipsum Iacobum Paëzium eximia pietate, & doctrina Theologum ex Societate I E S V, qui a concionibus, confessionibusque illi erat, vna miserit, qui hominem, quibus opus esset, commendaret. Quam quidem piam, & religiosam erga summum Pontificem reuerentiam imitatus magnus Cancellarius itidem Hispanus, addidit etiam, Pontificias litteras, vt ab ipsius beati Petri manu esse accipiendas. Fuit ex ea re, Mediolani, Romæ, in Hispanijs varius rumor, turbaque non mediocris: alijs alia dicentibus, opinantibusque; & vno quoque pro suo ingenio, atque sensu de re tota iudicante. Carolus magis ac magis in inuidiam varie vocaba-



cabatur: vsque eo, vt dicerent nonnulli, potestatem illum Regiam sensim inuadere: nisi obfisteretur, viam sibi munire ad Mediolanense imperium occupandum: ab eiusmodi consilio Pontificem fortasse non esse alienum. de qua obrectatione, ac calumnia delatus vir primarius Hispanus, in carcerem Ducis iussu ductus est. Vt intolerabilis potentiae factum commemorabant; quod publicas bibliothecas omnes multis comitibus, & ministris, magna populi frequentia recognouisset; libros omnes singillatim inspexisset; plurimos abstulisset. id vero Carolus fecerat, cum audisset multos libros hæretica labe infectos publice vendi, quemadmodum re ipsa verum esse deprehendit. fecit vero etiam Apostolico accersito inquisitore. Fuere adeo, qui iuris regij tuendi nomine, & ad vim, vt aiebant, vi repellendam; Ducem instigarēt, vt ad extrema illa veniret, cum Episcopus è ciuitate violente pellitur. Contra plurimi, singularem Caroli pietatem, & egregium in Ecclesia iure tuèdo studium, constantiamq; in cœlum ferebant. summa cum eius laude mirabantur, quod religionis causa neminem vereretur, aut respiceret; neque suam apud Principes gratiam, aut ipsum etiam Archiepiscopatum magni faceret. mentē eius optimam conatus sanctissimos prædicabant. regios vero Magistratus grauius accusabant. Carolus eximia Dei fiducia; tum animi magnitudine, quam in amplissimis reipublicæ christianæ negotijs exercuerat; ita se moderate gerebat; vt cum ex eorum consilio, quos apud se in eo genere peritissimos habebat; in primisque sacræ precatationis lumine, fecisset; quæ legitime fieri posse, ac debere iudicaret: tum ea animi tranquillitate, silentioque alia omnia obiret; vt nihil illi omnino litis, aut contentionis esse videretur. Neque vero quidquam mœstitiæ attu-

lit; quod ex optimatibus permulti, qui antea vel comitari, vel ad eum vètitare solebant, iam non apparerent. immo in eam partem libenter accepit; vt ad pleniorum rerum humanarum contemptum ea quoque ratione sese incitaret. Cum dies adesset, quo die se Romæ sistere Senatores iussi erant; varijs excusationibus, missis etiam Romam legatis, dilatus est; ac denique impetratum, ne quidquam contra illos promulgaretur, donec Seralui Marchio, qui negotij illius causa ex Hispanijs aduētabat; Romam perueniret. Is Mediolani primo Carolum, conuenit, multaque cū eo egit, & questus est: se uere nimis actum contra Senatores: Carolum a Rege potius remediū petere debuisse, quam accendere animum Pontificis. ita Regis in eum merita postulare: ita officium illud, quod vt homo in Regis imperio natus, ei deberet. si alia ratione demum res non ageretur; facturum Regē, quod iuri, imperijsque suis conseruandis opus esset, licet perturbationes inde fortasse, multæ, grauesque orirentur. postremo etiam blande rogauit, vt amico, atque adeo paterno studio negotium complecteretur: id saltem, si alia recusaret, scriberet ad Pontificem: cupere se, vt citationis causa prætermissa, controuersia componeretur. Respondit Carolus interposito die: quod Pontifex contra Senatores egisset, sese præstare non debere; neque etiam Pontificem ipsum, qui nemini id præter Deum deberet. de facto suo, timendam sibi videri potius Pontificis in eo reprehensionem, quia remisse egisset; quam offensionem Regis. Romam se motus initio minime confugisse: tolerasse: Gubernatorem sapius, & Senatores priuatim, atq; amice monuisse; vt quæ contra ius ecclesiasticum afferrentur impedimenta, ea vellent tollere. cum nihil profecisset; cum etiam ad vim ventum esset;

set; quæ contra non solum Mediolanensis, sed etiam vniuersæ Ecclesiæ ius, immo contra ipsius Pontificis auctoritatem videretur; merito ad ipsum retulisse Pontificem, supremum iudicem, patremque omnium ecclesiarum. molestum id fore Regi non putasse. eius meritorum magnitudinem, & se agnoscere, & vt quam gratissimus esse posset, semper curaturum. A se Regi semper omnia fore paratissima: sed quæ Ecclesiæ esse putaret; ijs, si quis forte id expeteret, cedere se nullo modo posse; præsertim quo priuatis beneficijs responderet. Nihil se a Rege expectare, quod valde pio, & catholico principe dignum non esset: quem satis nosse sciret, regias vires in iuuanda Ecclesia, non autem opprimenda poni debere. id si non fieret, magnas sine dubio perturbationes, grauissimaque incommoda futura. quibus tamen ecclesia Mediolanensis tunc minime careret; quæ vt tam grauius illata, suam libere non poterat exercere potestatem; in eos præsertim qui vel ob ipsam impunitatis fiduciam, turpem, flagitiosamque vitam agerent. Litteras ad Pontificem, quales postulabat Marchio, pro eo, quod ecclesiæ suæ debebat, dare se posse, negauit. dedit autem huiusmodi.

Caroli litteræ ad Pontificem.

*Sanctissime ac Beatissime Pater. Cum antea ad sanctitatem tuam de rebus ad huius ecclesiæ iurisdictionem pertinentibus singulatim retuli; tum hoc tempore Ormaneto mandauit, vt diligenter exponat, quidquid id cum Marchione Seralui actum est, qui nunc Romam proficiscitur. is cum a me contenderit, vt de eodem negotio componendo, Senatoribusque Romam minime compellendis ad te perscriberem: quæ in hoc genere sentiam, quæque antea significauit, & Marchioni ipsi*

*libere respondi, hic breuiter attin- gam. Quod ad Senatores attinet; nullam priuatam iniuriam meam, equidem vindicari volo. de cetero quid sanctæ sedis Apostolicæ dignitati conueniat; quid Ecclesiæ conducatur vniuersa, rectissime tua Sanctitas existimabit: eius enim illa caput est; ego autem exiguum membrum. De huius ecclesiæ iure, id confirmo; nihil aliud spectare me; nisi vt illius auctoritate seruata, qui post hac Archiepiscopatum geret, omnia libere exequi possit, quæcunque ad eius officium pertinebunt. Ceterum testimonia me, ac argumenta, quæ ad possessionem ecclesiæ probandam valent, ad Sanctitatem tuam misisse satis habeo. quæ cum apud se viros habeat bonitate, doctrina, iudicioque præstantes: & ex eorum numero, qui in Concilio Tridentino huius generis rebus constituendis interfuerunt: cumque, quod caput est, a spiritu sancto regatur: meas esse partes alias non video; quæ expectare, quid illa decernat; & quidquid decreuerit, prompta omnino voluntate accipere; nihil dubitans; quin illud rectum, sanctumque sit. Sanctitatis tuæ pedes summisce osculor. Mediolani nono Calend. Februarij M. D. LX. IIX.*

Ita Marchio Romam profectus, in primis omni diligentia, studioque tempus adhuc prorogari curauit; vt aliquo modo interim vocati eximerentur.

Quamquam autem eo iurisdictionis grauissimo negotio Carolus erat occupatus; quæ tamen ad suos regendos, rebusque salutaribus iuuandos pertinerent, eorum nihil omittebat. Atque cum alias diocesi partes, aut per

Löginquas diocesis suæ partes visit. CAP. III.

per se, aut per alios peragraré, visereque ad id tempus perseverasset; ad eam ipse initio Octobris anni M. D. LX. VII. profectus est, quæ in rebus profanis paret imperio trium pagorum Heluetiorum. continetur ea pars tribus vallibus, Leuanti- na, Brennia, & Riparia, & ad mon- tem sancti Gothardi pertingit. primo igitur Carolus certiores de suo ad- uentu pagorum principes fecit. & quoniam eorum imperium plurimū non modo apud laicos, sed etiam apud clericos valebat; legatos mitti pe- tijt; qui in ea regione lustranda cum comitarentur. Illi, vt tres pagi erant, tres primarios viros ita miserunt; quos humanissime habitos Carolus secum adduxit. Tanto temporis spa- tio regiones illæ Archiepiscopum, aut eius ministros non viderant; vt pene à rectis omnibus Ecclesiæ in- stitutis; atque adeo ab ipsa, quam Ar- chiepiscopo præstare debebant, fide, atque obedientia discessissent: solus- que propemodum Heluetios domi- nos in omnibus agnoscerent. popu- lus quidem natura minime malus, & simplex, ignorantia peccabat: sed cle- ricus vita erat, vitijs, flagitijsque plu- rimis cooperta. diuinæ res, & ipsa præsertim sanctissima Eucharistia in- dignissime habebatur; qua de re Ca- rolum quandoque lachrymantem comites viderunt. multa erat igno- ratio rerum illarum, quæ ad sacra mi- nisteria, non dicam vtilis, sed omni- no necessariæ sunt. beneficia plerique vitiose obtinebant, tum pecunia in- terueniente, tum deficiente Archie- piscopi auctoritate. ipsi parochi tur- pibus lucris, sordidisque negotiatio- nibus operam dabant. concubinas, liberosque ex eis susceptos domi pa- lam habere non verebantur. adulte- ria, incesta, sacrilegia multa: apud quosdam etiam non parum catholice fidei discrimen. Ipsi autem pagorum principes, & magistratus licet ca-

Pars III.

tholici, nemine contradicente, aut a- liud docente, omnem fere in rebus ec- clesiasticis auctoritatem sibi sumpse- rant. Ibi Carolus singulas ecclesias visere; presbyteros, & alios incolas diligenter interrogare; angusta lo- ca, difficilia, aspera que adire; mon- tium altitudinem, prærupta saxa, sil- uestrium locorum penuriam non ve- rer; nullius vitæ commoditatis, neque valetudinis rationem habere; nullo diei, noctisue tempori parcere. om- nino spatio mensis adeo profecit, vt eius ecclesiæ tota pene facies immu- taretur. Multa passim decreuit: plures presbyteros multauit; puniuit; sa- cerdotijs, sacrisque officis mouit. tan- tum se continuit, ne victos Medio- lanum deduceret. Principibus Helue- tijs persuasit, vt multa in dandis be- neficijs; & in rebus iudicandis, quæ ad clericos pertinerent, sacræ per- mitterent potestati. quæ illi Caroli sese virtuti: sanctitati que dare publi- cæ testabantur; quamquam contra Carolus suadebat, non sibi, sed sanctæ Ecclesiæ, Deoque esse tribuenda. Po- stremo, vniuerso clero in vnum con- uocato, quæ opus erant, grauitè, pie- que monuit, & cohortatus est: quod idem præstari iussit per religiosum virum, qui grauissimam concionem ad eum cœtum habuit. Sed valere plurimum verba, quæ aliorum quo- que nomine vnus ex legatis ad cle- ricum fecit: Quamquam Heluetijs con- silium non erat, priuilegia sua dimit- tere, quibus in earum vallium admi- nistratione utebantur; agnoscere ta- men, ea quandoque rectores attigisse, quæ fas non esset: sed fecisse co- actos malefactis clericorum, Pastorum que incuria, qui eam regionem ne- glexerant. in posterum longe aliter fore. in Concilio Tridentino se assuis- se, illudque pagorum nomine rece- pisse: velle omnino Principes, eius decreta seruari. palam se denunciare omnibus; nemini posthac apud ipsos

Cc per-

perfugium fore; quin a Cardinali ple-  
ne regerentur; & quemadmodum o-  
porteret, corrigerentur. Demum cle-  
rus Concilij Tridentini decreta pu-  
blice recepit; concilij prouincialis  
constitutiones seruandas suscepit:  
tum catholicam fidem stata formula  
singillatim professus est. Ita Caroli  
dolorem, quem ex tanta prauitate  
cœperat, emendationis remedium,  
spesque melioris in dies progressus  
non mediocriter leuauit: simul vero  
illud; quod præ finitimarû ecclesiarû  
de quibus cognouerat, conditione,  
suas bono statu satis esse intellexit.  
Litteras autem discedens ad gentis  
consilia dedit; quibus & delegato-  
rum opera gratias egit; & monita  
multa ijs de rebus addidit; quibus ve-  
ræ pietatis, religionisque causa, in re-  
gione gubernanda illis abstinendum  
esset. Atque iam tum, christiana gen-  
tis charitate motus, cum eam præser-  
tim in sua iam habuisset clientela: co-  
gitare cœpit, quemadmodum alijs  
item ecclesijs, quæ in ditione Helue-  
tiorum essent, consulere posset. ve-  
rum nihil eo tempore, publice ten-  
tandum arbitratus; priuatis officijs  
oppida, castellaque multa, maxime  
suæ diœcesis finitima, iuuare non de-  
stitit; tum pueris ad clericalem vitam  
Mediolani educandis; tum conciona-  
toribus mittendis; qui fidem catholi-  
cam tuerentur, christianosque mores  
suaderent. tum alijs rebus ad eorum  
salutem accommodatis. Sed minime  
prætereundum videtur, tres eas val-  
les, quattuor ex Canonicis Mediola-  
nensibus Comitum titulo tenuisse; &  
vtraque potestate, sacra, profanâque  
administrasse. eas autem Heluetios  
cum Philippo Mediolani Duce bel-  
lum gerentes occupasse. cumque de  
pace ageretur; nescio quo animo,  
Dux, vt facilius transigeret, valles  
non suas permisit Heluetijs: earum-  
que loco Canonicis vniuersi Seprien-  
sis agri vectigal quoddam assignauit.

Ecclesiasticam vero administratio-  
nem, quam vt oportebat, canonici  
tueri, & ab improborum audacia; po-  
tentiumque viribus defendere non  
poterant, Carolus suscepit: cui tamen  
alioqui, vt loca intra suam diœcesim  
posita, neque ad alium Episcopum  
pertinentia recognoscere; quæ opus  
essent, ex sacris sanctionibus decer-  
nere, facultas erat. Ius porro, quod in  
sacerdotijs dandis consistit, canoni-  
ci retinere.

Præter Mediolanensis ecclesiæ ne-  
gotia, Carolus alia quoque grauissi-  
ma suscipere non omittens; noua sem-  
per ad hominum salutem, & ad eccle-  
siæ fructum exempla proferebat. Cœ-  
fecit eodem anno priusquam exiret,  
negotium inter alia correctionis or-  
dinis Humiliatorum. Instituerant il-  
lum Mediolanenses olim nonnulli.  
cum enim Conradus Imperator eo-  
rum plurimos cœpisset, & in Germa-  
niam duxisset; primarios quidem se-  
cure percussit; alios autem referuauit;  
qui periculo commoti diuino se cul-  
tui totos dedere constituerunt: & vt  
primum, Conrado mortuo, ab Hen-  
rico successore reditum in patriam  
obtinerunt; monasticam auctorita-  
te Pontificia religionis disciplinam,  
ex sancti Benedicti institutis, cum al-  
bis indumentis susceperunt, Humi-  
liatorumque sibi nomen imposue-  
runt. Ij plurimis in Italia fundatis mo-  
nasterijs; annorum amplius quingen-  
torum spatio a prima disciplina, vt  
humana est imbecillitas, longe admo-  
dum in multis discesserant. Viderat  
Carolus ordinis patronus, & iudex,  
correctione opus esse: atque iam an-  
te per Ormanetum, cum is Mediola-  
ni esset, aliquam eius rationem ten-  
tauerat, qui cum eorum comitijs præ-  
fuisse; fecit ille quidem, vt de corrup-  
telis quibusdam tollendis aliquid in  
congregatione decerneretur: verum  
ad rem perficiendam; maximæ autem  
ad alia, quæ grauiora, & difficiliora  
erant

Humiliate-  
rum ordinis  
corrigit.  
CAP. IV.

erant, constituenda, efficiendaque, iam tum vir sapiens multo maiorem auctoritatem, potestatemque necessariam esse prædixerat. Non omisit unquam negotium Carolus; neque de ratione ineunda, qua ordo ille ad sua reuocaretur instituta, cogitare intermisit: sed Pio Quinto tali Pontifice demum creato, rem suscepit attentius. multa ipse cum Pontifice prius egit accurate: per Ormanetum postea rem totam confecit; & de toto ordine componendo constituit. Itaque conuentu indicto; omnibusque qui vocati erant, Cremonæ congregatis; cui conuentui Carolus non sua solum Protectoris, vt aiunt, sed Apostolica etiam auctoritate præsidebat; quæ acta de ijs, Pontificiaque constitutione summatim saltem, sancita erant, & ad eam diem secreto habita, promulgari iussit; præsidij ante paratis, si quis forte promulgationi vellet resistere. dura maxime Præpositis visa sunt, quæ de eorum emendatione statuta erant; eoque duriora, quod minime quisquam putarat, emendationem eousque peruenturam quin etiam, sicuti ego accepi, quidam ex ijs, qui prudentiores sibi videbantur, subobscurè Caroli conatum ante illudebant. Cum autem talia improviso audissent; animo quidem grauius perculsi omnes, nihil tamen resistere ausi sunt, aut contradicere. Summa emendationis fuit; vt Præpositi dignitatem, quam quisque haberet; & eius item in signe retineret: sed suum quisque locum, sacerdotiumque mutaret. tertio quoque anno in posterum per suffragia tum Præpositus ordinis vniuersi, tum locorum omnium Præpositi deligerentur. reditus ecclesiæ, non ipsi, vt antea, citiili quodam splendore; sed alij ad id proprie electi religiose administrarent: ijs vti communibus omnes æqualiter vterentur: omnino cœnobitica, religiosaque vita vere inter

eos ageretur. hæc litteris Pontificijs cōtinentur; tum fusius, explicatiussq; cōstitutionibus, quas tū pro amplissima facultate sibi data Carolus eis scripsit; & in conuentu etiam eodem promulgauit. At conuentu dimisso, multi Præpositi; nam magna pars nobilitate, gratiaque plurimum poterat; omnes vias persequi cœperunt, quibus vijs, promulgatis se legibus ex parte saltem liberare possent. Res longe grauiissima illis videbatur, ex eo statu quem sibi proposuerant, cum ei se ordini addidixerūt; adēptis beneficijs, quæ consueta ceterorum via obtinuerant; tantis detractis commodis, & facultatibus; ad eam vitam compelli; in qua & tenue esset, quo quis vteretur; & id ipsum non esset proprium: quæque seueris alijs contineretur institutis. nihil enim minus, siue ipsi, siue parentes, ijs dignitatibus quærendis, fortasse spectauerant; quamuis spectare debuissent; quam monasticam, cœnobiticamue disciplinam. Sed quemadmodum vulgo: de alijs fieri solet sacerdotijs, quæ legibus eiusmodi cœnobiticis libera sunt; id sibi, suisque comparare plerumque studuerant, quod vitæ commoditati, nobilitatiue sustentandæ deseruiret. Cognati quoque ipsi, qui Præpositorum opes ad familiæ suæ splendorem pertinere videbant: easque ad iuniores eiusdem familiæ deinceps transferendas sperabant; sanctitas leges, quantum poterant, dissoluere conabantur. Itaque amicos rogare; principes viros obsecrare; quacumque ratione possent, niti; vt à Pontifice audirentur. cum sibi obstructum Pontificis, Carolique constantia, & prudentia, tum Ormaneti diligentia, aditum reperirent: speciosis causis Italiæ regulis persuadere, ne novos Præpositos iuuarent; neue ingredi in loca assignata permetterent: loca nonnulla ipsi armatis viris munire. Sed Carolus tum sua, tum Pon-

tificis in primis auctoritate, tum etiam Principum pietate perfecit, ut rebus constitutis esset omnino locus. Vniuerso ordini preposuit Aloysium a Basilica petri. Is cum ecclesie sancti Iacobi Cremonae Praepositus, profanis studijs deditus diu vixisset; iam anno ante, diuino excitatus impulsu; bonitateque naturae adiutus, vitam sibi recte instituendam decreuerat: duosque sacerdotes ex clericis regularibus S. Pauli apud se habuerat, quibus ducibus ad id efficiendum vteretur. tantumque profecerat; ut eum potissimum Carolus toti ordini praeficiendum deligeret. Sed bonus vir valde resistebat: vitam male actam commemorabat; non se in litteris, aut pijs studijs; sed in otio, venatione, profanisque rebus alijs aetatem consumpsisse. vrgebat tamen eo magis Carolus, quo se ille grauius accusabat; quod prohibiti iam cognitae, iudicium quoque illud accusationis accederet. Is deinde postea perpeffa, quae Antistitem praecipue, tum bonos monachos omnes, tali rerum conditione, pati oportebat; extincto demum ordine, vestitu suo in eorundem Clericorum Collegium S. Barnabae Mediolani receptus, singulari modestiae, patientiaeque documento vitae suae cursum confecit. nam neque quod amplis fructibus ablati, quadraginta aurei annui, quemadmodum ceteris, reliqui essent; neque ob deletum ordinem: aliud umquam dixit; quam omnia recte, iusteque; euenisse. Ita quae inuito ac repugnantem castigatio, afflictioque exitio facile fuisset; pie, ac sapienter accipiendi saluti fuit: quemadmodum alijs quoque; fuisse putamus.

In ordine  
Franciscano  
nonnulla re-  
stituit.

CAP. V.

Addemus hic non dissimile munus, quod postero anno Carolus obiit, in ordine Franciscano, cuius item erat moderator. Ac in ea quidem parte quae laxiorem videtur seque disciplinam, quaedam magni momenti iam profecerat; ad cognobiti-

ca vitae aequalitatem, tum in victu, tum in habitatione seruandam. alia deinde praestitit valde vtilia per Alexandrum Cribellium Cardinalem, virum pium, & grauissimum; quem in munere illius ordinis regendi pro se substituerat. In reliquo autem ordine, qui obseruantiae nomine appellatur, illud auctoritate Pontificia curauit, ac effecit; ut quaedam eius quasi partes tollerentur. Clarenorum, Amadeorum, aliorumque; & nominibus quoque ipsis deletis, cum reliquo corpore coniungerentur: qua de re constitutio edita est. Eas partes omnes puto ex bonis initijs profectas: fit enim saepe in sacris religioforum virorum societatibus, ut primo illo sancti spiritus ardore, cum optima disciplina paulatim pro humana miseria refrigescere; quoniam vniuersi moueri non possunt, ut ad pristinos se mores referant; pars tantum id faciat, & a ceteris separata, veteribus, perfectioribusque utatur institutis. quae cum item spatio temporis remittantur: sed res tandem recidit, ut nomine tantum. & praeterea dissidio saepe relicto; ea veluti disiecta membra omnino expediat reliquo eiusdem conditionis corpori rursus coniungere. Amadei, Pacis ecclesiam Mediolani tenebant: nomen traxerant ab Amadeo Vlyssiponensi, viro religiosissimo, qui sibi ob praecipuam sanctitatem non mediocre fratrum numerum, plurimis ab hinc annis adiunxerat; & vna cum ijs asperiores veterum vitam renouare conatus erat. ijs cum posteris temporibus noui, hisque alij successissent; mansit quidem distractus numerus; sed disciplina tandem a ceteris non differabat. De ijs reliquo numero aggrandis ne constitueretur, principes viri multi primo sese interposuerunt; sine quorum intercessione vel oblata sponte, vel postulata, quod maxime dolendum est, vix quiddam in Ecclesia

fia

fia paulo grauius componi, corrigiue potest. deinde vero, ne statutum quod erat, efficeretur: plura, voluntasque Amadeorum ipsorum in primis, impediabat. Carolus autem nihil a proposito declinans, minime destitit, donec bono rem exitu concluderet. aggressus ad litteras Pontificias, quas ad eam rem proprie curauerat, in conuentu Pacis promulgandas, remque conficiendam, ea incurrit, vt vno verbo dicam; quibus tunc quidem sibi cedendum, & re infecta discedendum, clementer statuit. redijt tamen, remque totam confecit arbitrato suo. tum vero eorum, qui resisterant, apud Pontificem, ob eius grauius offensum animum, deprecator fuit. Ea re peracta, conuentum habuit: in quo promiscue coenobij cuiusque numero constituto; & rectoribus electis; salutaribus constitutionibus oportune renouatis prouinciae res composuit.

Gessit per idem tempus aliam rem a Pontifice mandatam. Nefarium haereticis scelus, cuiusdam concionatoris olim impietate, verbisque conceptum, quod diu latuerat, in praecipua quadam Italiae vrbe tunc apparuit. Inquisitor suo iure vt, in ius vocare, in custodiam dare, ob quorundam magnam potentiam, minime poterat. duo religiosi viri ob eam rem crudeliter interfecti erant. Pontifex eò sua sponte Carolum misit: pauca mandata; maximam auctoritatem tribuit. eo nondum profecto, componi res coeperunt: ueq; id mirum: quia licet cum hominibus, quibuscum oportebat, nondum egisset; egerat cum Deo tamen; qui praesens est rerum omnium moderator; idque singulari quadam sacrarum precum contentione. etenim per omnia monasteria, omnesque vrbes ecclesias precatationis tempora ita distribuerat, vt sine vlla intermissione, die, noctuque essent, qui Deum pro grauisimo negotio oraret.

Pars III.

quod genus precatationis sine intermissione tunc primum, ex ea credo oratione acceptum, quae pro Apostolo Petro victo habita scribitur; postea in grauissimis rebus saepe adhibuit. Cum ad locum venisset, veritate, ac vi argumentorum; tum prudentia, atque auctoritate, in primisque diuina ope, flexit potentum animos; auctoritatem sacrosancti magistratus, sacrorumque ministrorum restituit, qui eum veluti Angelum Dei sibi adueuisse praedicabant. effecit, vt fontes, quorum satis magnus erat numerus, deprehenderentur, in carcere ducerentur, publice haereses detestarentur; alij condemnati, potestati seculari permitterentur; ciuitas tanto periculo, maloque breui liberaretur: vt Pontifex, Cardinalesque; tum alij Carolum murifice collandarent. Dū id ageret, addidit aliud Pontifex eiusdem generis ad euellendas ex religioso ordine prauas quasdam opiniones, quae multis iam insitae erant. quod Carolus ijs qui corrupto sensu essent, per varias Italiae vrbes prudenter comprehensis, & conclusis, diligentissime curauit. erant haec, opinor, reliquiae malorum illorum quibus non multis ante annis Italia magno in periculo fuerat; utque remedium afferretur, Pius ipse Pontifex Inquisitoris tum officio fungens, egregie partes suas egerat. In quo magnam equidem causam reperio, quamobrem Deo, quas maiores possumus, gratias Itali agamus; praecipuo eius munere factum agnoscentes; vt quae pestis alijs quibusdam prouincijs orta, illataue, deleri nunquam potuit; sed maiori in dies perturbatione, pernicieque grassata est; apud nos facile sit non semel extincta. id ego ab diuina virtute proficisci existimo, quae ex Romana illa petra in qua aedificata Ecclesia est, in propinquo res partes efficacius funditur. Alia publica, grauisissimaque negotia per id tempus ad Carolum delatae sunt:

Cc 3 nam

Causis h-  
dei praest:  
vitae sancti-  
tate auget.  
CAP. VI.

nam tantæ virtuti quæcumque maxime difficilia essent, omnia recte committi posse videbantur: persuasumque omnibus erat; neque eius animi æquitatem vlla gratia inflecti; neque constantiam, & robur vlla potentia infringi posse. Sed ille operam laboremque omnem in ecclesia sua potius ponere cupiebat. Atque cum quarto iam mense ob illud fidei negotium ab ecclesia tali tempore abesset; orare Pontificem, non desinebat; ut redire tandem liceret: eo magis, quod quibus id gratum fuisset, vulgo iactabant; detinendum eum de industria varijs negotijs; ne Mediolanum amplius reuerteretur: eam ecclesiam quasi vineam incultam assidua opera indigere: synodum clericorum sibi tandem habendam; diœcesis, quantum posset eo anno sibi visendum, cuius maior pars restabat. At illa tamen absentia oportunitate Carolus otij aliquid nactus; animi spiritusque sui vires collegit: & cum in medio vix spiritualis vitæ cursu se esse affirmaret; quasi præterita obliuiscens, maiore quàm antea conatu, ad metam incitatus est. præterita omnia peccata sua diligenter a primis annis recognita, quod iam diu cupiebat, confessus est Alexandro Saulio sancti Barnabæ Mediolani præposito, nunc Episcopo Ticinensi, cuius consilij, & doctrina vti plurimum solitus fuit; donec eum ad Episcopatum Aleriensem a Pio Quinto vocatum, tam libenter ob Ecclesiæ fructum; quam ægre ob suum, & sancti Pauli Congregationis usum dimitteret. perfectiores sibi vitæ leges, familiæque statuit: iam quidquid ad animum relaxandum pertineret, seuerius vitare: consuetudini familiarium, sermonibusque minus fructuosis omnibus se subducere: sacras rerum spiritualium communicationes inter domesticos instituere. quotidie habere; mensas coenaculi religiosi more circumponere: quibus licet ipse pro-

festis diebus abesset; non tamen, ut superioribus annis, conuiuas adhibebat; aut sibi plus, aliudue, cuiquam alij apponi patiebatur. ieiunij diebus, quos plures iam in hebdomada sibi constituerat; non ut ante conquisitos, magnique præteriti cibos, sed vilissimos velpere gustare: alia sibi demum præferre, quibus ad summos sanctæ disciplinæ gradus ascendere properaret. Ita mente, spirituque diuinitus instructus Mediolanum redijt mense Iunio, populo maxime expectatus, maximaque lætitia exceptus.

Cum autem antea, quæ prouinciæ communis usus postulabat, in Episcoporum concilio constituisset: suæ quoque diœcesis clericorum synodum, ex sacrorum canonum præscripto iam dudum habere cupiebat; in qua ecclesiæ suæ, quæ proprie opus essent, decerneret. eam ob varias, & grauissimas occupationes, Pontificis etiam consensu, cum distulisset; habuit tandem pridie nonas Augusti anni M.D. LX.IX. Vicarios presbyteros, in diœcesi constitutos, mense ante monuit, ut suæ quisque regionis presbyteris in vnum coactis, quæ corrigenda, vel prouidenda ijs locis essent, cum ijs consultaret; & notata deferret ad synodum. Vnumquemque parochum eorum nomina scripta iussit afferre, qui tempore Paschatis in sua parœcia peccata sua sacerdoti confessi non erant; qui sacrae communionis participes non fuerant; qui gradu cognitionis propinquiore, quam fas est, matrimonio forte coniuncti essent: ut eorum omnium salutem prospiceret. nomina item, statum, & conditionem omnium, qui clericali ordinis in eadem parœcia essent, ad hæc, supplicationes quisque ante discessum vna cum populo obiret, ad diuinum auxilium in eiusmodi negotio implorandum. clerici omnes ordinis, quo initiati erant; & beneficiorum, quæ obtinebant, legi-

Diœcesis,  
prouinciæ-  
que synodum  
celebrat.  
Cap. VII.

ti-



eima testimonia recognoscenda in synodum afferrent. Prouidit, ne quis clericorum in publicis diuersorij Mediolani commoraretur: neque ea in re pro consueta liberalitate sumptibus pepercit; quin suas magno illorum numero aedes impleret. Hæc, & alia multa Carolus tum præparauit ad synodum recte habendam; quæ libellis eo de genere confectis fufius continentur: quæque postea, cum alias habuit, ex ijs, quæ vsu cognouerant auxit, etiam diligentius. Stata die synodum incipiens salutarem ipse concionem habuit: sacros ordines de more celebriter ad sancti Ambrosij Basilicam supplicatum duxit. in eâ supplicatione præter cœnobitas, clerici fuere circiter mille quingenti. in ijs trium vallium illarum incolæ, qui iam magis ac magis ad ecclesiæ disciplinam informabantur. Ibi librorum vetitorum indicem promulgari; constitutionesque concilij provincialis recitari, iussit. ea demum inquisiuit, decreuitque, quæ ad clerum sancte instituendum, ecclesiasque recte, & salutariter ordinandas pertinerent. triduo religiosum illud negotium absoluit. Quod restabat anni consumpsit vicariis ecclesijs, montosis præsertim, perlustrandis. cuius operæ fructus fuit sane maximus; tum ad rerum sacrarum decus; tum ad salutem mortalium; qui eius sermone, laboribus, abstinentia, vehementer ad religiosam vitæ institutionem mouebantur. consumpsit item in rebus virginum reliquis componendis. quæ quidem vt præcipua fuit & perpetua episcopalis eius muneris curata magni, diuturnique laboris, Deo concedente, fructum habuit singularem. tunc operæ multum posuit, in nonnullis cœnobijs ob exiguum numerum, locaue minime tuta; omnino ob corruptam disciplinam, in ampliora, religiosioraque transferendis: tum nonnullis etiam a reli-

gioforum quorundam potestate, Pontificia auctoritate vindicandis: in sacrilegis item hominibus non paucis puniendis; quorum consuetudo sacrarum locis perniciofa erat. vt tali sacri pudoris patrono, ac vindice; in illius pariter, & alienæ potestatis cœnobia, mariumque cœnobijs rectius sese multo res haberent; & magna vbi que Caroli diligentia, iustitiæque formido existeret. Intendebat animû ad Episcoporum concilium secundo celebrandum: cuius tempus, Pontifice consulto, à Septembri mense, quo triennium a primo præterierat, ex ratione sacrarum decretis consentanea, transtulit in insequentis anni M. D. LXIX. Paschales dies. vocauit 1569 igitur duobus ante mensibus Episcopos, monuitque, parati adessent, rerum ecclesiasticarum perfectam conformationem studijs suis prosequerentur. vocauit canonicos; & ex vnaquaque ecclesia, seu diœcesi testes, quos dicunt synodales: qui in priori concilio electi, quid ad rectam ecclesiarum administrationem, cultumque deesset; quid corrigendum, prouidendumue videretur, pro suo munere tunc referrent. Affuerunt in hoc concilio ciuitatum, quas in priori nominauimus, Episcopi; qui quidem essent, necessarioue non tenerentur impedimento. alij Præsules nonnulli, quorum doctrina, quæ decernenda erant, prius explanarentur. Ac licet eruditi viri, quos Mediolanum primo Carolus adduxerat, Romam rediissent; retinebat Petrum Galefium; qui & stilo, & ecclesiasticæ antiquitatis cognitione; ad conciliorum decreta, multa que alia conscribenda, quæ opus essent, non solum per eos annos, sed postea semper magnos illi vsus attulit. Carolus in Episcopos concilij tempore, canonicosque aduenas consuetam in domo sua præstitit hospitij liberalitatem. præstitit etiam suam probe assi-

duis in laboribus, vigiliisque mirificam constantiam. Delectus est Franciscus Bonhomius Cremonensis, cui Nonantulanam Abbatiam is contulerat; qui decreta in concilio sancita Romam a Pontifice probanda deferret; eorumque pro sua prudentia, doctrina, & fide rationem redderet. eisdem ad Pontificem mandata concilij, & singulorum Episcoporum nomine data sunt, ad ecclesiarum salutarem administrationem pertinentia.

De Scalensi casu, alijsque ecclesiarum perurbationibus.

CAP. VIII.

Interim ecclesiasticæ iuris causa, iudiciumque biennio iam ante in Senatores, aliosque datum, fere conticebat. Ac tametsi sacri iuris dignitatem, auctoritatemque per moras eiusmodi lædi Carolus putaret: Pontificis tamen verbis, sapientiaque, tum sua virtute sustentabatur: eoque facilius, quod suis tum iudicibus Mediolani multum tribui videbat; hominesque laicos, ecclesiasticorum criminum reos, eorum iudicij satisfatis quiete parere: tum Magistratus etiam seculares multa concedere, vel dissimulare. Tantum ipse eorum contemptum, seu negligentiam superiore anno, consulto Pontifice, castigauerat; qui anathemate iam ab eo damnati; colloquiorum, rerumque diuinarum communicatione, sicuti par erat, non abstinebant. Verum ea quies & silentium eo demum euasit; ut nouæ, ac maximæ perturbationes efficerentur. Nobile canonicorum collegium Scalense, inter alia Mediolani est, a Regina Scalensi, Barnabæ Mediolanensis Principis vxore inchoatum; & ab ipso Barnabæ post vxoris mortem ea conditione ante annos amplius ducentos, integre constitutum; ut sibi, successoribusque ius ad canonicos nominandos referuaret. De eo visendo, ac recognoscendo Carolus agere cœpit. Canonici contra, regijque Magistratus ecclesiam ab Archiepiscopi potestate dicebant exemptâ: Regi certe ut Duci,

& patrono in ea ius esse. re vera Clemens Pontifex exemerat; sed ita tamen, si Archiepiscopus consentiret: consensu vero nusquam apparebat. Carolus tametsi certo sibi iure niti videbatur; negotium tamen sustinuit; Romamque detulit. cumque respondisset Ormanetus, ac mandasset Pontificis nomine; ut iure suo uteretur; re ille tamen adhuc trahi duobus fere mēsis passus est. Interim canonici (nonnullos semper exceptos volo, quos scio dissensisse) tantum sibi sumpserant; ut ne in vllum quidem ipsius ecclesiæ Scalensis clericum Archiepiscopali auctoritate agi posse contentè affirmarent. immo Vicariū caussarū criminalium, & fisci procuratorē, quia egissent; anathemate notatum publice denunciarunt; Carolus etiam ipsum ea de causa citare ausi. Priuilegij sui, & auctoritatis Apostolicæ nomine id fecerunt; cuius tuendæ ministrum, iudicemque delegerunt leuissimum hominem, atque imperitum Petrum quēdam Barbestum. His rebus cum Magistratus aperte fauerent: Dux etiam ipse semper ecclesiastico iuri tuendo antea deditus, tunc alium se præbebat: siue id aliorum instigatione; siue obretatorum timore faceret; qui calumniandi, accusandique apud Regem, regijque consilium ex pio eius studio occasionem arripuerant. commotus etiam dicitur: quia cum ad tollendum mercatum quendam qui ad sancti Bartholomæi, eius die festo haberi solebat; ipso die Carolus ecclesiam claudi iussisset; ad eam ecclesiam rei diuinæ causa forte is aduenerat; & ut perturbati animi natura est, occlusas fores, contra penitus, ac Caroli mens fuerat, accepit in iniuriæ loco. Vt cumque ille affectus, mutatus fuerit; pœna certe capitali proposita, per eos dies edixit; ne quis aliquo modo regiam iurisdictionem læderet. quod quidem edictum ita cōscri-

scriptum est; vt caufidici, notarij, ministriq; fori Archiepiscopalis omnes, veriti ne qua forte ratione aliquando comprehenderentur; eiusmodi pœne metu, forum, causas, exercitationesque suas omnino dimitterent. Carolus in aperto iure minime hæsitandum, cunctandumue ratus; ne maiora ex his in dies contra Ecclesiæ ius pararentur; simul suspicans, ne tempus ideo duceretur; vt ipse quoque per Barbestum publicum posset proposita denunciatione notari: diem illius ecclesiæ recognitioni deniq; constituit. eo die mane per Iudouicum Monetam presbyterum denunciatur, iam iam se affuturum, ecclesiæ, ac ædium ecclesiasticarum visendarum causa. canonici prius moniti sacrorum festinanter finem fecerant: & plerique sacra linea veste induti, ad cœmeterij ianuam, ceteris omnibus clausis, constiterant. Ex his Calaber quidam senior, qui œconomi munere in Ecclesia Mediolanensi fungebatur; denunciati Ludouico, In regio, inquit, domicilio sumus nulum ius Archiepiscopo in nos: Cardinali id nuncios; moneasque, vt prudenter agat: huc enim spectant edicta promulgata contra homines Regi infidos. Dum ceterorum sententiam, an eadem sit Ludouicus exquirat; exardescit senex; dure increpat; omnes in eum impetum faciunt; impellunt; eijciunt. Carolus ipse non multo post aduenit. qui Cardinalis insigne ante illum gestabat; cum limen intraret, iniecta in frœnum equi manu, repellitur. eodem modo, qui crucem Archiepiscopalem præfererat. tum Carolus mularum descendit; crucem, quam tenere in pronunciatione sententiæ contra canonicos oportebat, prehendit, ingreditur. ibi vero horrendum spectaculum. cœci sacerdotes, qui tanti Antifitis, sacrorumque insignium conspectu placari, aut potius terreri de-

buerant, vehementius accensum irruere; armati, quos quasi cum hoste res esset, conduxerant, districtos gladios tollere; Hispaniam, Hispaniam stultissime conclamare; Carolum varie agitatam, & in imaginem Crucifixi semper intuentem repellere; fores obrudere, contraque faciem claudere; multitudinis concursu, strepituque omnia misceri. His interfui adolescens, cum ea via forte præteriens, turba, rei que nouitate motus eo loco moratus essem. Ibi Carolus in canonicos anathema, interdictum in ecclesiam pronunciauit: Vicarius eius generalis Ioannes Baptista Castellus paratum scriptum parieti affixit. quo statim aduersarij conscisso; Vicarium male habuerunt, atque adeo ceciderunt: eodem die a collegio celebriter deductus, præclarus ille litterarum Pontificiarum patronus Barbestus, sententiam solenni ritu, campanarumque sono contra Carolum pronunciauit: grandibus litteris in illius ecclesiæ pariete, alijsque vrbis locis publice notatur, Carolus Borromeus Cardinalis, & Archiepiscopus sacris interdictus, ob Pontificiæ auctoritatis contumeliam. Contra Carolus pronunciationem suam in Basilica maiore statim renouauit. deinde nominatim Oeconomum, totius facti ducem, & alios de quibus constare potuit, ob vim sibi, ministrisque suis adhibitam, sequenti die, ab Ecclesiæ corpore abscissos; eosque, & eorum ecclesiam ijs pœnis constrictam, declarauit, quæ Bonifacij Pontificis constitutione sancitæ sunt in Cardinalium violatores: plura enim erant capita, quibus eo facto canonici grauissimas ecclesiasticas pœnas incurrerant. Duci præterea, Senatuique facinus scripto denunciavit; monuitque, ne forte in tanta re conniuentes, in easdem pœnas inciderent. Cæsarem Specianum patritium Mediolanensem, tunc

canonicum suum, nunc Episcopum Cremonensem, magna virtute Præfulem, & magnis Ecclesiæ sanctæ muneribus perfunctum, Romam misit, qui acta omnia ad Pontificem referret, & quæ ea de causa opus essent, procuraret. Erant Carolo mœroris non mediocris causæ complures: vastitas ecclesiastici fori: nulla iudiciorum facultas, nisi quam comprobasset Senatus: quamquam ne illa quidem vti quemquam permittebat, ne licentiam eiusmodi probare videretur: publica quædam auctoritatis suæ contemptio: nulla ciuilibus potestatis tutela; quin tacita potius oppugnatione: iactatio aduersariorum; disunctum tandem ab eo, & abalienatum Ducem; Pontificem vero minime, vt putabatur, commotum recentibus factis: Vicarij, consiliarijque sollicitati, ac pene iussit, vt a Carolo discederent: dubitatio piorum, amicorumque hominum, num forte magis cedendum esset, quam tanat turbari finire.

Romæ, & apud Regem de rebus suis agit fortiter.

CAP. IX.

Hoc loco res Caroli cum essent; eò maiori tamen animo esse videbatur, quò grauiori premebatur acerbitate. summa in rebus omnibus circumspiciendis diligentia: neque opera, neque studio causæ deesse: nullum officium Romæ, vel in Hispania prætermittente: sese in primis, ecclesiamque suam, suis, aliorumque precibus impense Deo commendare: spiritibus colloquijs, exercitationibusque sustentari. Atque dum consiliorum suorum, & aduersariorum item rationem perpendens, exponeret omnia Pontifici; illud quandoque dixisse reperio: si eorum malorum in se ipso causam agnosceret, dicturum cum Iona: Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare a vobis: cessurum se facile, magisque tranquillam vitam, quod ei facile, iucundumque foret, electurum. Sed cum perspiceret de auctoritate tantummodo

agi: idque curari, ne quid Archiepiscopus in laicos fere sine saculari potestate posset; quod neque iuri consentaneum; & moribus emendandis, salutiq; populi valde incommodum iudicabat: id etiam fortasse agi, vt Carolus tantis molestijs, difficultatibusque defatigatus tandem locum deferret; aliisque Archiepiscopus crearetur, qui vel non posset, vel nollet repugnare: hæc cum videret; decretum sibi esse, omnia potius incommoda perpeti, omnia subire pericula, quam Ecclesiæ causam vniquam deserere. scire se etiam Pontificis in Ecclesia tuenda, & omni æquitate conseruanda religiosissimam voluntatem. nosse Catholici Regis optimam mentem. his rebus in magnam spem adduci, omnia tandem, Deo in primis fauente, felici exitu esse concludenda. Sed quamuis acta Barbesti Pontifex irrita declarasset: ex canonicis nonnullos Romam vocari: & quia non paruissent, anathemate damnari iussisset: remissius aliquanto tamen agi, tardiusue remedia malis presentibus offerri Carolus existimabat, quam res postuleret. cunctationem ipse, dissimulationemque maioribus malis occasionem putabat esse. alij vero maiora mala ita potius auerti, dicebant: omnino Caroli mentem, animumque ea ratione exerceri, & quodammodo expoliri. cum is ita sentiret; tanta tamen erat modestia, tantumque summi Pastoris sapientiæ, atque amoris tribuebat; vt in litteris, quas frequentissime ad procuratores suos, homines maxime sibi fidos, Romam mittebat; ne verbum quidem reperias, quo vir acerbissime pressus, vel agendi modum reprehendat, vel paulo liberius queratur. de ipsis etiam aduersarijs ita loquebatur; vt quos poterat, excusaret; sicuti vere nonnulli erant aliqua excusatione digni. Merito autem paterno Pontificis amori plene confidere poterat; a quo plurimi

mi fiebat, atque vnice diligebatur. cuius rei testimonium Ioannis Baptistę Cardinalis sancti Clementis litteris testatum, libet hoc loco proferre; Pontifici Domino nostro (ad Carolum scribebat ille) adeo probantur actiones tuę, vt heri dixerit; Antistitem in Ecclesia Dei diuini cultus, & honoris studiosiorem; aut in ecclesiastico iure tuendo, sanctęque Sedis huius auctoritate conseruanda fortio- rem, quam tu videaris, scire se neminem: ideo viribus omnibus operam ferre quidem velle; amplitudinemque tuam defendere; sed rei tempus expectandum. alias dicebat Pontifex; in Caroli rebus tuendis, vel vitam ipsam sibi ponendam. De Rege licet ea omnia sibi Carolus polliceretur, quę ab optimo Principe possent expectari: tantum erat tamen aduersariorum studium, tanta contentio; vt vel scribendis ad Apostolicum Internuncium in Hispanias litteris, scriptisque; alijs mittendis, quibus varia, quę contra ipsum, Regi referebantur, coargueret; assiduam pene operam dare cogeretur. Is erat Ioannes Baptista Castaneus Archiepiscopus Rusciensis, humanitate, religione, iudicioque vir in primis præstantissimus. qui nuper Sixto mortuo, in altissima Petri Sede collocatus paucis diebus morte sublatus est. Erät apud Regem, & eius consilia, qui vel id prædicare non dubitarent; omnino prouinciam Mediolanensem, salua Regis auctoritate, administrari non posse, nisi Carolo pulso. Totius autem sensus sui, rerumque ecclesię Mediolanensis rationem Regi fusius aperire constituit; vt pro religiosa voluntate sua, quantum in eo esset, tantis incommodis mederetur. Optimo igitur Antistiti, valdeque amico mandata dedit: quorum fuit hæc summa: Quod perturbationum Mediolanensium, quę Regi notę satis erant, culpa in se, tamquam Regis parum stu-

diosum, alienique iuris appetentem, quidam transferre conarentur: primo sibi conscium esse; suę id vitio fieri non posse voluntatis; quam sane optimam erga Catholicam Maiestatem hæreditatis quasi iure accepisset a maioribus suis; ipseque maxime omnium conseruaret; ob ea, quę in Gibertum eius patrem, Federicum fratrem, in se demum agnoscebat ab eadem liberalissime collocata beneficia: quam etiam Romę olim; quo loco, & tempore, opera, & officijs suis multo melius poterat; re ipsa sæpius ostendisset. Alieni vsurpandi, quę cupiditas, aut suspicio in illum caderet, qui omnia sua sibi relinquenda statuerat, vt Deo liberius, ecclesięque sibi commissę posset inseruire: errorem etiam sibi adesse videri, cum viris peritissimis in iure suo plane cognoscendo vteretur. Neque se concordiam cum Regio Magistratu negligere: immo quoad posset, diligenter curare; cuius fructus in ecclesia administranda omnibus esset manifestus. argumento esse vel eius patientiam, qua biennio iam in multis ecclesię damnis, ac iniurijs utebatur. At Magistratus in peiorem partem accipere omnia; apud Põtificem, Regemque de se iniuste queri; & sine causa accusare, vel ijs refellendis, quę contra se dicerentur, multum sibi negotij exhiberi. Regij iuris tuendi nomine edictum promulgatum, quo omnes ecclesiastici fori actiones funditus essent sublata. Si clericus suum iudicio persequi vellet; si pro ecclesia sua agere; si pia legata exigere; neminem esse, qui operam non negaret. Simoniacos, sacrilegos, adulteros, vsurarios, alios omnes maleficos, impunitos esse: vitia, & peccata late manare: improbos, facinorosque exultare: clericos, ecclesiasque iniuria affici: mortuos nonnullos pijs suffragijs destitui: ita potestatis suę conseruandę nomine, regios iudices Ec-  
cle-

clisq; totam eripuisse iurisdictionē. Scalenſium audaciam ab eis nutritam: nihil certe actum contra ſicarios, qui ſibi ſacroſanctum Archiepiſcopalis auctoritatis inſigne tenenti diſtrictis gladijs a canonicis obiecti erant. id multis iuſtam cauſſam eximandi afferre; vel delictum magiſtratibus placere; vel ipsis cōſentientibus fuiſſe commiſſum. eodem crimini ſibi dediffe apud Pontificem, quōd bidui moram in eo negotio ne gaſſet, qui ipſos conceſſerat menſes. ad hoc rem indigniſſimam, ſed tamen etiam ridiculam; gladios a Caroli parte prorsus ſemper inermi, prius eduſtos. Rem, quę cum Senatu in cōtrouerſia eſſet, pro Rege quidem non tantam videri. quid tandem regię poteſtati obeſſet, neceſſarios iurisdictioni ſuę ſatellites Archiepiſcopum armatos habere; vitioſos ſue homines eccleſiaſticorum criminum reos eius auctoritate duci; at pro Archiepiſcopo magni eſſe momenti: aliter enim vix, aut ne vix quidem, delictis coercendis ſuo munere fungi poſſe. nam & ſi quid difficilius tentandum eſſet, perfici minime poſſe abſque laicę poteſtatis auxilio. Ius regium verbo, re vera defendi viuendi licentiam. quale illud eſſet; quōd turbę pene omnes ex eo tamquam ex ſemine ortę videbantur; quod in adulteros, & concubinarios agere cōperat. Eiuſmodi impedimentis, & contentionibus ſummam eccleſię conformandę, moribusque emendandis difficultatem afferri. multitudinem varijs rumoribus ſuſpenſam, incertamque teneri, ne Paſtorē ſuum audiret, & in ſalute curanda progrediretur. diſcere multos non ſolum laicos, ſed etiam clericos repugnare Episcopis ſuis. Magiſtratus, quos prouincia bene gubernāda, vtilius occupari oportebat; detineri cōtentionibus cum eccleſia exercendis. Hęc a vero animi ſenſu, chriſtia-

naq; charitate proſecta Rex apud ſe cogitare vellet; videretque, digna nepia, optimaq; mente, & ſenſibus ſuis plane catholicis a ſuis agerentur; & pro ſua ſumma prudentia, & pietate de rebus omnibus conſuleret. Quid eccleſiaſticum forum pateretur, eodem modo Duci, & Senatui denunciauit; & litteris teſtatus eſt: monuitque, vt pro eo quod ſacri canones in eos ſtatuert, qui libertatem eccleſiaſticam, auctoritatemque læderent, conſulerent ſaluti ſuę.

Dum hęc ad Regem afferuntur; dum cunctatur Pontifex, & Magiſtratus in Eccleſiā, Archiepiſcopique iniurijs conuiuent: alia multo acerbiora, prorsusque deteſtabilia in Carolū patrata ſunt. Humiliati optimis quidem legibus aſtricti, & ad inſtituta, officiaque ſua reducti erant; ſed quantum vis poterat: alia enim erat voluntas; omniaque mouebant, vt ad vſitatum vitę genus poſſent recurrere. Multa Carolus fecit, tentauit multa, vt vere ordinem ad veterem normam, rectamque diſciplinam reuocaret. de bonis monachis ex alio ordine vnicique cōenobio præficiendis egit: de bono ordine cum eo coniungendo; de nouitijs optime inſtituendis. omnia parum valere videbantur ad ordinem, inueterata iam conſuetudine, rursus inſteſtendum. optimum factū erat per nouitiorum inſtitutionem, ſucceſſionemque diſciplinam reſtituere: ſed nimis id longum videbatur. omnino illud compertum eſt; qui ignorantia, vel infirmitate errent; eos verbis, caſtigatiōe, diligentia in viam poſſe reduci: qui parata ſalutis ſubſidia contemnunt, ſcientesque, & volentes in errore verſantur, & conſueſcendo habitum confirmant; metu, vi, præmijs poſſe interdum contineri; ceterum vbi copia detur, eodem ſemper reuolui. Hęc tractare cum Carolus pgeret; monachi eius auctoritate, diligenti-

Percuſſus nihil laeditur.  
CAP. I.

līgētia, constantia vndique tenerentur; & vel Romam videre ipsa Romana auctoritate prohiberentur: nefarium consilium ex eis quidam cœperunt; Carolum quacumque ratione de medio tollere: id si succederet, quæ vellent, auferre facile posse. Auctor sceleris fuit, vt etiam Pius Pontifex in sua constitutione refert. Hieronymus, ecclesię Vercellensis sancti Christophori antea Præpositus. is rem cum Laurentio Præposito Caruagij, Clemente Præposito sancti Bartholomæi Veronæ, & Hieronymo eiusdem ordinis sacerdote, cognomento Farina, communicat. Farina se paratum ostendit ad rem perficiendam; si pecunia detur. quadraginta aureos nummos tanti sceleris mercedem sibi paciscitur. cum ij non suppeterent, alio scelere parare aggrediuntur. Agunt de surripienda ecclesię Braidensis Mediolani pecunia, quæ a Fabio Simoneta monacho, ex nouis constitutionibus custodiebatur. cogitant etiam, cum proxima esset Ascensionis Domini sollemnis dies; eiusdem ecclesię altare; quid enim iam non audent aureis, argenteisque ornamentis expilari posse. Atque cum ærarij Braidensis ostium effringere conati, nihil egissent; Fabium strangulare statuerunt. illo in templi adyto sacræ præcationi operam dante, veniunt ad ianuam. dissident inter se, quis eorum prior fasciam collo injiciat. re tandem infecta discedunt. superari Deus voluit religiosa præcatione improborum nequitiam. Sacra vasa atque ornamenta, Farina solus abstulit; & pecunia ex ijs quamprimum confecta; per ganeas varijs in regionibus voluptati se dedit. ac tandem, vt breui comprehendam; breuibus tormentis duobus, ex ijs, quæ rotæ artificio, igne repente ex filice excusso, feriunt, nouo alio furto coemptis; ad nefarium scelus paratum se denuu-

ciat. eo peruenerat immanitas; vt necesse iam non esset, eam mercedibus euocari. Modo in itinere Carolum aggredi constituit, dum perlustrat diœcesim: modo ad sancti Barnabæ ædem, quò ille frequenter veniebat; vbi opportunitatem dabant horti, qui contra illam sæpibus tantum muniebantur. Semel post sæpem delitescens per ianuam ecclesię ad altare sacra facientem, longiori tormento petere instituit; sed fores, quæ apertæ subito claudebantur; ministri item, qui per gradus altaris frequentes intuenti occurrebant, impedimento fuerunt. locum denique, tempusque elegit, quo Carolus cum suis, alijsque vespere suis in ædibus sacras preces obibat. cum accessisset, ob Cribellium Cardinalem lateri cõiunctum abstinuit. reuersus conatus est tandem. ea præcatio tunc habebatur; quia sacellum ædificatione impeditum erat, in amplo loco, qui hospitum commodo contra ianuam est ædium ipsarum. pars loci, quæ pro sacello erat, ligneo sepimento ad tempus erat a reliquo distincta. Igitur feria quarta vij. Cal. Nouëb. anni. M. D. LX. IX. dimidia circiter hora post noctis initiũ, genibus flexis orabat Carolus, quattuor, quinqueue cubitis longe ab ostio sepimēti. ad pietatem excitandam, frequentiamque exterorũ inuitandam, aliquid musici cantus adhiberi solebat: tunc autẽ canebatur illud Euangelij; Tempus est, vt reuertar ad eũ, qui me misit: cumque ad ea verba cantores venissent, Non turbetur cor vestrum, neque formidet; sacrilegus ab eodem ostio quod apertum erat, tormenti rotam laxat: ignea vis pilam, pilulasque plũbeas plures in Carolum conijcit. flamma, sonitus ingens improuisus omnes perterrefacit. Carolus verberatum se in dorsi spina sentiens, locum manu premit: dolorem, quãuis minime sentiat, se tamẽ grauiter fau-

cia

ciatum putat; existimans recenti adhuc vulnere cruciamentum non effici: in facto adeo terribili nihil corpore motus, parum etiam animo videtur; sed suis, præsentibusque alijs, qui consurrexerant omnes, & accurrerant, significauit, vt sacrum opus perficerent, neque abscederet quisquam: paruerunt omnes, finemque orandi quiete fecerunt; vt commode percussor exire, per scalas descendere, atque abire potuerit. Pila ne vestimenta quidem traiecit; sed in linea tantummodo exteriori veste (rochetum appellant) impresso vestigio, & labe quadam effecta, post Carolum super panno humistrato cecidit. Pilulæ ab ore tormenti dilatatae varia loca petierunt. alia, eadem veste, tunicaque inani ictu transiecta, & exusta, itidem in pannum decidit: alia parieti adhæsit; qui contra ostium, Carolo medio, erat. reliquarum plura signa in eodem pariete apparebant. Præcacione habita discedit in cubiculum Carolus: vbi exutis vestimentis, nullum in corpore vulnus apparuit; nulla prorsus offensus; tantum notula quædam, non sine tumore, in loco verberato extabat. plumbea tela, vestes etiam demum, religiosa cura pij viri conseruarunt.

Quæ post  
ealum facta  
sunt, & de  
rebus Caro-  
li meliori-  
bus.

CAP. XI.

Grauiissimo casu, nefarioque facinore statim commota ciuitas, tota fere conuenit ad ædes Archiepiscopales, ibi omnes factum obstupescunt; sceleris horrent atrocitatem; miraculum prædicant. Dux ipse accurrit illico, Carolumque amantissime consolatus, omnia pollicitus est. quæ telorum signa extabant, ea pie, studioseque visit. tum vero celeriter de sacrilego deprehendendo consultauit. Atq; in ædibus Archiepiscopalibus a secunda, vsque ad sextam horam noctis moratus, cum ex eius familia de re, & malefico quærere vellet; adducinumquam Carolus potuit, vt consentiret: & quamuis vocari religiosos

viros illi maxime probatos iussisset, vt id persuaderent; non impetrauit tamen. Duci vero Carolus gratias cum egisset; addidit etiam; priuatim sibi ducere eam illatam iniuriam: propterea velle se, vt nullo humano studio adhibito, tota Dei iudicio permitteretur; qui ea in re præsertim suam declarasset tutelam. magis cupere, vt eiusmodi studium, diligentiaque ad Ecclesiæ ius tuendum conferretur; & ad ea vindicanda, quæ in eam quotidie fiebant; ea maxime, quæ ad ecclesiam Scalensem publice commissa fuerant: vbi non ipsi priuatim; sed personæ, auctoritatisque Archiepiscopali insignis iniuria facta fuerat. tanta dissimulatione ea in re ab eo, & a Magistratibus adhibita, facile potuisse improborum audaciam alii. Quibus scite Dux respondit; in publicis controuersijs, quæ iure dirimendæ essent, Consilij, Senatusque arbitrio facere se oportere: quod proprie ad Carolum, eiusque vitam pertineret; cuius se defensorem profiteretur; id non secus, atque vitam suam sibi curæ esse. eadem sententia ad Senatorium ordinem Carolus locutus est; qui postridie eius diei officij gratia ad eum conuenit. quod idem Consilium ciuitatis, collegiæque præcipua fecere. At Dux ea ipsa nocte edictum promulgari iussit; in quo re, vt gesta erat, explicite relata, & diuini miraculi nomine appellata; qui aliquid nõssent, quod ad scelus illud pertineret, eos iussit statim, aut tridui spatio ad summum indicare; capitali, bonorumque publicationis adiecta pœna, si non facerent. impunitatem præterea iudici, nisi ipse auctor flagitij esset, pollicitus; præmium quoque proposuit, absolutionem duorum damnatorum exulum, & aureorum duo millia. triduo fere portas vrbis clausas haberi iussit. cauponesque omnes eorum nomina deferre, qui feria quarta in eorum diuersorijs ad primam



nam noctis horam morati effent. literis statim missis, edixit prefectis, tum qui vrbes prouincię custodiunt, tum qui arces tenent; vt omni diligentia, hominem nefarium conquererent. alia fecit diligenter ad hominem aliquo modo eruendum. custodiam eius armatam, cum recusasset Carolus, hora tamen supplicationis consueta mittebat ad palatium Archiepiscopale; ianuamque custodiri iubebat, donec occluderetur. Ipse frequentissime, atque amicissime Carolum adibat; ea quemadmodum dicebat, de causa, vt omnes intelligerent, iuris quidem esse inter eos controuersiam, potestatumque dissimilitudinem; sed nõ disunctionem animorum. Carolus autem, vna cum clero de more sacros ordines duxit, ad agendas de accepto beneficio gratias; quem frequentissimus pie admodum, atque amanter populus persecutus est: vt velleo signo satis indicaret, quam charam haberet vitam Pastoris sui. Paulo post Carinianum se contulit, ad Carthusiensem monasterium vrbi propinquum; vt quem ferre posset, ex diuina voluntate, vel deberet eiusmodi euentus fructum; clarius, atque vtilius in loco solitario videret. Facto autem accurate descripto, & ad Pontificem missio: ipse literas adiunxit huiusmodi.

*Quod mihi ante tres dies accidit, Ormanetus exponet Sanctitati tuę. id auribus tuis molestum erit: sed Domini Dei nostri misericordiam etiam indicabit, quę vsus est, in me haud vsitata ratione protegendo, neque id mea, qui nihil eiusmodi sum metitus; sed vel loci, officijque mei gratia; vel vt longius, quod mihi opus est, ad penitentiam temporis spatium daret: aut vero alijs de causis, quę nobis curiose inuestiganda non sunt. est igitur*

*hac in re potius, vnde lateris, quàm molestiam capias. Equidem Deo gratias ago; speroque non sine fructu hoc fore honoris, & glorię diuinę. Sanctos pedes tuos osculor, tibi que omnia bona precor.*

Ad ea respondit Pontifex sua manu: Malis hoc semper in more fuisse iam inde ab ipsius Abeli tempore, insectari iustos: sed dum nocere illis conati sunt, profuisse potius; sibi vero obfuisse. dolere se maxime quorundam cœcitatem, qui contra se ipsos laborarent; seque eò paulatim demitterent, vnde non esset exitus. gratias Deo egisse; quòd talem virum sibi seruasset; & demonis conatum fregisset. non solum Dei fiducia, sed diligentia etiam vteretur in se custodiendo. vindicturam id sceleris diuinam maiestatem, vt solet, in tempore. Deum oraret per se; & per alios, vt cœcis lumen daret. Verum allato Romam nuncio, magnus tota vrbe motus, magna fuit admiratio. Pontifex in Cardinalium cõuentu ea de re verba fecit: casum deplorauit ita scilicet euenire cum ij qui potestates, & imperia regunt, odium in Episcopos, aut alienam voluntatem ostendunt; improborum animos in eos, furoremque confirmari. hortatus est denique, vt de tanto viro per miraculum seruato Deo gratias agerent. tum vero suo nomine Catholico Regi negotium grauius commendari iussit; vt ad prouincię Mediolanensis rectores, pro rei grauitate mandata daret. Nuncio item in longinquas vsque prouincias celeriter fama perlato; confluxere vndique Regum, Principum, priuatorumque litterę; quę ex sceleris atrocitate, & ex felici euentu, dolorem, gaudiumque miscebant. alij teterrimam hominis mentem, qui commiserat, asperamque temporum conditionem deplorare: alij Caroli sanctitatem, re-

Caroli littere ad Pontificem.

Etissimamque mentem prædicare; alij  
 diuinam benignitatem celebrare, in  
 suis seruandis; miraculisq; etiam no-  
 stræ ætati concedendis. grauissimum  
 multi argumentum efferre; quod  
 constanter omnino agendum sit Dei  
 ministris; quidquid eorum officij est,  
 tam perspicuo Dei patrocínio. in-  
 geniose quidam proferebant, aman-  
 tissime gratulantes, Deoque gratias  
 agentes; quòd eodem tempore Deus  
 & martyrij laudem, viro sibi, & Ec-  
 clesiæ prorsus deuoto dedisset; &  
 martyrem mirifice sibi seruasset. ne-  
 scire se dicebat M. Antonius Amu-  
 lius Cardinalis; vtrum maiori mira-  
 culo corpus a vulnere, an animum a  
 terrore liberum, Carolus ex horri-  
 bili casu retulisset: vtrumque certe  
 magnum sibi videri miraculum. Qui  
 busdam etiam fuit in prouerbio; li-  
 neam Caroli vestem esse quauis lori-  
 ca duriolem. Eius cognati Principes  
 viri, proximi, & longinqui, custo-  
 diam, potentiamque suam pollice-  
 bantur. Religiosæ, piæque Congre-  
 gationes sacra munera assidue obi-  
 bant, gratijs Deo agendis, auxilio-  
 que diuino in posterum implorando:  
 nam multi ex amicis post euentum  
 magis, quam ante multo metuebant.  
 At fuere etiam, qui dum cauti, atque  
 intelligentes videri peruerse vellent  
 in maximam inciderent temeritatẽ;  
 Caroli illud fuisse artificium, vt si-  
 bi opinionem quæreret sanctitatis.  
 Carolus cum de se custodiendo mo-  
 neretur; facturum se dicebat, non ar-  
 mis tamen; atque ea tantum cautio-  
 ne, quæ pastorali muneri obeundo  
 impedimento non esset. vereri enim,  
 si secus fecisset, ne tum rebus Medio-  
 lani incœptis, tum ijs quæ in alijs ec-  
 clesijs forte agenda essent, magnum  
 afferret detrimentum. si ipse Cardi-  
 nalis, præcipua Pontificis tutela, ti-  
 mere videretur; quis in ecclesiastica  
 causa constantiam præstiturus es-  
 set; videri namque omnibus non pri-

uata, sed publica de causa se peti.  
 Cum autem a Pontifice, sibi suspen-  
 sos prodere iuberetur; scire se re-  
 spendebat, sibi esse correctionis causã  
 sa multos offensos; sed legitimam sus-  
 persionem habere nullam: ciuiliũ  
 iudicium disquisitione multis mole-  
 stiam exhiberi, quos a maleficio val-  
 de alienos existimaret. Lætabatur au-  
 tem: id quod optimæ custodiæ in-  
 star habebat, & lucri loco non me-  
 diocris; piorũ precibus tunc se mul-  
 to quam antea studiosius iuuari. tum  
 precationem illam vespertinam ex  
 eo casu maxima frequentia in ædi-  
 bus suis celebrari gaudebat. Romæ  
 fama erat, eò Carolum vocatum iri,  
 vt pericalus subtraheretur. id cum  
 ex ijs quidam audirent, qui eius ne-  
 gotia procurabant; suadere Carolo  
 conabantur, vt cœptis ædificijs, quæ  
 multa erant, iuberet supersederi. at  
 ille tum posse fieri respondit; si sua  
 causa ea instituisset. Quod multi præ-  
 dixerant, Caroli res, ob illum casum,  
 meliore loco fore; id euenit. omnino  
 est hoc diuinæ clementiæ; vt incom-  
 moda suorum, saluari quadam vicis-  
 situdine commodis compenset. sed  
 ex se tamen etiam res aduersæ, tum  
 misericordiam mouent, tum amorẽ;  
 quod si exitum habeant felicem, at-  
 que mirabilem; si cum opinione san-  
 ctitatis etiam coniungantur; accedit  
 etiam non mediocris veneratio. Ca-  
 rolo post diuturnam, grauemq; sane  
 afflictionem; post grauissimam Sca-  
 lensem iniuriam, atq; periculum; post  
 atrocissimum tormenti casum, mira-  
 biliter seruato: minime mirum, si ma-  
 gna fieri visa est in multis animorum  
 mutatio; magna que volũtatum erga  
 illum inclinatio. tum insignis etiam  
 apud omnes sanctæ cuiusdam existi-  
 mationis eius accessio. Mandata pri-  
 mũ a Rege Duci sunt allata: ecclesiæ  
 restitueret, quæ edicti illius causa ab-  
 lata erant. tum ultum Scalensem sibi  
 maxime improbari: temerarios illos,  
 qui

qui se cum gladijs Carolo opposue-  
rant, diligenter perquireret, suppli-  
cioque afficeret. præsertim vero de  
nefario homine inuestigaret, qui fa-  
cinus execrabile, sic enim appellabat,  
committere ausus fuerat. tantum ab-  
esse, vt Caroli iurisdictioni vellet exi-  
mi Scalense collegium; vt potius ad  
illud visendum, resque illius compo-  
nendas hortaretur, rogaretque. in  
omnibus Caroli difficultatibus para-  
tum se ad eius defensionem præbe-  
ret. placuisse sibi admodum, quid-  
quid officij, erga illum in eo casu præ-  
stiterat. si quid etiam amplius addi-  
derit, incertum est. Internuncijs cer-  
te, ac vniuersi Dominicani ordinis  
Antistes Vincēcius Iustinianus; quem  
Pontifex ob Mediolanensia, & alia  
negotia generis eiusdem ad Regem  
legauerat, plura scripserunt de opti-  
mo Regis in ijs factis omnibus iudi-  
cio, optimaque in Carolum volunta-  
te. Ijs vero mandatis animum suum  
Dux amicissimum adiungens: graui-  
illa in primis ecclesiasticæ iurisdic-  
tionis impedimenta, quæ adhuc perse-  
uerabant; sustulit: nam & Pontifex  
ita voluerat; hominemq; monuerat;  
anathematis penam sacris legibus in  
violatores Ecclesiasticæ libertatis san-  
citam edicti promulgatione eum in-  
currisse. quæ in re Pius Princeps eam  
ostendit pietatem; adeoque commu-  
nicatione rerum omnium ad præscri-  
ptum canonum abstinuit; vt cum ad  
lustrandos equitum ordines prodire  
necesse esset; statum sibi sonitus tor-  
mentorum plausum, ac salutationem  
interdixit. Præterea, qui sacra com-  
munionem olim exclusi erant, suppli-  
ces eo se vinculo liberari petierunt.  
ij cum absolutionem Romæ Carolo  
iuuante, antea petiissent; postea ve-  
ro destitissent, causati, quod Regia  
auctoritate ita iussum erat; Carolus  
pij Regis iniuriam sentiens, in Hi-  
spaniam scripsit; vnde responsum tu-  
lit, contra mentem Regis id esse pe-

Pars III.

nitus. Itaque extracto ante fores Ba-  
silicæ maioris paulo editiori tabula-  
to, pridie Natalis diei Domini, abso-  
lutionem Aduocato fiscali, & No-  
tario, stata iureiurandi obligatione  
prius obstrictis, solenari ritu imper-  
tiuit. tum de canonicis pœnis, ea-  
rumque vi, ac grauitate, sermonem  
habuit ad populum. Iudex autem il-  
le, Senator interim factus, cum a Ca-  
rolo postulasset, vt Alexandriam pro-  
ficisci, ibique cognatorum nuptijs in-  
teresse liceret, neque impetrasset; ni-  
hilominus profectus, nocte post epu-  
las consecuta, morbo correptus, pau-  
cis diebus interierat. cuius cum euen-  
tu pij viri casum obseruarunt vnus  
ex tribus qui Romam Pontificis ius-  
su vocati fuerant. is cum errore quo-  
dam, nescio qua ratione, fixe inuito,  
omnium maxime Carolo repugnare  
videretur; in eum siue corporis, si-  
ue animi morbum per id tempus in-  
cidit, vt admodum accerbam vitam  
ageret; suspicatusque demone se ali-  
quo vexari, adhibitis sæpius per sa-  
cerdotem sacris exorcismis; non mul-  
tò post eodem modo, semper vexa-  
tus, abiit e vita. Alij demum in ea-  
dem causa fuerunt, quos calamitati-  
bus suis, posterorum infelicitate va-  
rie mulctatos, Deo, & Ecclesiæ pœ-  
nas dependisse multi crediderunt.  
Scalenses canonici, qui contempta  
Caroli sententia, diuina officia, ce-  
lebriore ritu, cantuque, quamquam  
populo pie abstinentes, celebraue-  
rant; diuque in contumacia perman-  
serant; ad sanitatem demum redie-  
re. At eorum Præpositus, quamuis  
non magna culpa, absolutionem sta-  
tim postulauerat supplex; & ea pro-  
foribus Ecclesiæ Sancti Fidelis a Ca-  
rolo accepta; Archiepiscopi se aucto-  
ritati obnoxium esse, publice profes-  
sus erat. Carolus Pontificem depreca-  
tus, vt clementer cum canonicis age-  
ret; efficere non potuit, vt dignas ille  
omitti pœnas consentiret. iudicium

Dd tamen

1570.

tamen omne Carolo ipse permisit. ne multa; eos erratum suum publice confessos, supplicesque, ante fores ecclesie maioris, Carolus magna celebritate, solenni ritu, anathematis vinculo liberavit, die dominica, Nonas Februarij M. D. LXX. qui deinde in ecclesiam ad altare maius adducti, in ipsius, futurorumque Archiepiscoporum sese potestate esse professi sunt; ac divina sibi, ecclesieque sue restitui summissis postularunt. Inter alia Carolus id imposuit, vt quotannis ad decem annos, in natali Mariae Virginis die; qua maioris ecclesie precipua est celebritas; dum Missae sollemnitate celebrarentur, collegium vniuersum, ad eiusdem ecclesie altare maius, rite, atque ordine veniret; vbi ad pedes Archiepiscopi abiecti veniam peterent; eiusque potestatem in se publice faterentur. Ius, legitime agendi in eos, referuauit, qui sibi, armatis etiam viris accersitis, restiterant. demum apta occasione habita, ad eorum ecclesiam ordine, celebrique apparatus processit: coemeterium, qui facinoris fuerat locus, rite expiauit; ecclesiam ingressus, inter canentium clericorum hymnos, stans carimoniis populo benedixit. Ita eo quidem tempore cum canonicis actum est. postea contra eos, qui restiterant iudicium diu est agitatum: pluresque ex ijs in carcere habiti: quorum causam, cum Caroli itidem arbitrio, vel ipsis canonicis enixe postulantibus, Pontifex integre permisisset; ea tamen conditione, vt beneficijs priuarentur; seuerisque punirentur: impetrauit nihilominus Carolus, vt omnia canonis seueritate; paterna potius animaduersione, quam legitima poena castigaret; homines praesertim, qui pie admodum veniam petebant, Barbestus auctoritate Pontificia vincetus eum esset; ita ab omnibus desertus erat, vt nemo pro eo verbum facere auderet. sed eius casum miseratus Carolus, tu

publice declarauit, licere eum defendere; tum etiam per Ormanetum Pontifici vehementer commendauit; orauitque, ne eas poenas miserum hominem dependere vellet, quibus alioqui eius erat digna temeritas. exilio cum esset multatus; ei nos postea ab amicis rogati ab Carolo clementia reditum impetrauimus.

Paucis diebus post nefarium facinus ab apostata commissum, venit ad Carolum Bartholomaeus ex Praepositis ordinis Humiliati genibus nixus incerto vultu, quaedam se habere ait cum eo secreto communicanda. surgere, dicereque iussus, qua haberet; plura loquitur de alio quodam negotio: tum addit grauius restare: scelus illud, vt ipse putabat, commissum fuisse a sui ordinis fugituo, qui etiam Braidense argentum furatus erat, nomine Hieronymo: eum enim, se praesente, sapius ea de re cum Praeposito Vercellensi egisse; petijseque etiam ad id pecuniam; quam Vercellensis tamen negauerat; immo reprehenderat eius consilium; hominemque vt ad ordinem suum rediret, hortatus erat. Id cum audisset Carolus, minime sibi fieri verisimile respondit: quoniam Hieronymum illum proprie nulla in re vnquam offendisset. post multa; ita Bartholomaeus discessit, vt se certorem scire negaret; sed ita conijcere ex ijs, qua audierat, Vercellensis, & Hieronymi colloquijs. addidit sperare se, Hieronymum ipsum post mesem affuturum; & ad ordinem reuersurum: tum facile eum comprehendi, & de re tota inquiri posse: se autem de illius aduentu Carolo nunciaturum. Quae a Bartholomaeo acceperat, eorum quidquam se nosse Carolus nemini prorsus significauit: alijs alia suspicantibus, nihil aliud dicebat; quam vt ne temere de quoquam iudicaret. Cum rerum suarum causa Carolum Bartholomaeus adijisset, iudicium repetit: religionis se causa testatus est iudi-

Punitione  
qui scelus  
in Carolum  
comiserant.  
Cap. XII.

indicasse, vt peccati vinculo se libera-  
ret; & quasi grauissimum onus, quod  
sustinere sibi videbatur, deponeret.  
Interea de Antistite aliquo Mediola-  
num mittendo Romæ agebatur, qui  
de maleficio diligenter quæreret cu-  
ius negotij, ne quisquam suorum vlllo  
modo particeps esset, Carolus etiam,  
atque etiam curauit: immo publico  
scripto testatus est, nolle se in quem-  
quam omnino ea de re agi. At Ponti-  
fex Antonium Scarampum, Episco-  
pum Laudensem anno demum M. D.  
LXX. ineunte, ad id munus legauit.  
Pontificium edictum Episcopo pro-  
mulgandum dedit; quo anathemati  
omnes subiiciebantur, quicūque non  
indicarent, quod de eo factò nossent:  
indicantibusque impunitas promitte-  
batur, etiam si sceleri consensissent.  
cui constitutionem addidit genera-  
lem; vt & Carolo ipsi, & aliis Cardi-  
nalibus in posterum magis caueret;  
qua veteris canonis pœna in violato-  
res Cardinalium a Bonifacio sancita,  
etiam conscios sceleris, nisi indica-  
rent, teneri statuit. Cum venisset Epi-  
scopus, edictumque proposuisset; Ca-  
rolus ea de re tota valde sollicitus e-  
rat. iussu Pontificis vrgebat, & gra-  
uissima pœna. premebant illa; quòd  
secretò sibi commissum indicium fuis-  
set; quòd de sua vindicanda iniuria  
ageretur. miserebatur eorum, qui sce-  
lus nouerant. videbat enim facile fo-  
re, vt inconstantes homines, vel me-  
tu aufugerent, & anathemate profligati  
misere iacerent: vel si manerent;  
capitalis iudicij molestijs, asperitati-  
busque diu affligerentur. eam igitur  
ineundam sibi esse statuit rationem;  
qua, & sollicitudine sese, & vtriusque  
salutis periculo illos liberare posset.  
Bartholomæum vocat; tum vere gra-  
uissimum onus ei impendere monet:  
nisi rem Episcopo denunciaret, anathe-  
matis vinculo, aliisque pœnis propo-  
sitis eum obligandum: si denunciaret;  
eam sibi videri rationem eorum quæ

de se, & de Vercellenfi Preposito nar-  
raret, easque in ea narratione suspi-  
ciones elucere; vt plurimum eis ne-  
gotij, molestiæque præuideret exhi-  
bendum. ac quamuis religione post-  
posita, quod non putabat, anathema  
contempsissent; facile tamen eius rei  
aliquid alia via patefactum iri; pro-  
pterea quod Episcopus diligentissi-  
me inquirere iussus erat; & percre-  
buerat iam rumor ab ordine Humi-  
liato malum profectum esse: ex quo  
multo difficilior eorum causa red-  
denda erat. Vnam se videre rationem;  
qua molestijs periculisque ij expedi-  
ri possent: vt quæ vere nossent, etiam  
si ipsi essent criminis participes, ea si-  
bi libere patefacerent, ipsis vt incer-  
tis hominibus, qui dolore commissi  
flagitij commoti, ad eum confugis-  
sent, veniam a Pontifice impetratu-  
rum. interim secum religiose rem to-  
tam habiturū. sperare id se maxime,  
Pontificis clementia fretum, amore-  
que erga se satis perspecto. At Bar-  
tholomæus enixe affirmare; neque se,  
neque alium quemquam ordinis sui  
sceleris esse affinem; ea tantummodo  
nosse de Hieronymo, quæ dixerat.  
Vercellenfis quoque ipse Bartholo-  
mæi hortatu Carolum adit; & mira  
religionis simulatione, secretò ea-  
dem quæ Bartholomæus, narrat. alia  
scire se obfirmate negat. immo velle  
Episcopum adire, remque indicare  
ambo affirmant; & vt Carolus idem  
facere posset, si vellet; eum nexu rei  
secretæ habendæ, si quis esset, sponte  
liberant. Carolus etiam, atque etiam  
amantissime monet; videant, quid a-  
gant; dum tempus esset, recte consu-  
lant: Deum pie testatur, cupere se fa-  
ctum minime in iudicium vocari;  
eosque alia via omni periculo liberari.  
Illi in sententia manent: rogantque,  
vt si fontibus opitulari vellet, multo  
magis tueretur insontes. commenda-  
turum se eos Episcopo, Carolus pol-  
licetur; rogaturumque etiam, ne eos

teneret: posse tamē veniam sponte pe-  
 tentibus, secreta clementiē via, opem  
 ferre, quam non posset laqueis iudi-  
 ciorū irretitis. ne multa; edictis pro-  
 mulgatis, Episcopus auctoritate Pon-  
 tificia Carolo iuramentū defert: quæ  
 rit ex eo, quid de facto nouerit, suspi-  
 ceturue. primo factum ipsum Caro-  
 lus narrat. addit deinde se de auctore  
 nosse, quod duo Præpositi Humiliati  
 ei indicauerant. rem eos exposituros,  
 qui iam sponte venerant. si eadem ex  
 se postea vellet audire, dicturum. tes-  
 tati tamen, nosse se in quemquam ob  
 sua dicta vllō modo agi. orasse antea  
 Pontificem, nunc itidem per ministrū  
 eius orare; vt factum Deo remittat,  
 eiusque auctores, affinesve dimittat.  
 neque Præpositis ipsis obesse velle;  
 quin impunitatem, & omnia conse-  
 querentur; quæ littere Pontificiæ ijs,  
 qui primò indicassent, etiam si parti-  
 cipes culpæ essent, promittebāt; quin  
 se eorum nomine, eorumque commo-  
 do, quacunq; ratione posset, ea in-  
 dicare. rogare item, ne si fieri posset,  
 eos in cultodiam daret. His in acta re-  
 latis: introducti Bartholomæus, &  
 Vercellensis, quæ Carolo iam dixe-  
 rant, repetunt. in dicendo ita offen-  
 dunt; ita suspicionem mouent, Ver-  
 cellensis præsertim; vt est difficilis  
 mendacijs, & verisimilitudinibus con-  
 iunctio; vt eos in vinculis retinere lu-  
 dices legitime cogantur. Carolus pro  
 eis nō semel ad Ormanetum scripsit;  
 vt Pontificis animura studeret ad leni-  
 tatem reuocare: tum quicquid eueni-  
 ret, supplex eius nomine miseris ho-  
 minibus, quantum posset a Santissimo  
 Patre misericordiā exposceret. quod  
 si sceleratum consilium non ante fa-  
 ctum indicassent; eos non putare se  
 Pontificis sententia puniendos: nam  
 vel consentientibus impunitatem esse  
 propositam, nedum scientibus tantū.  
 licet etiam fontes deprehendere a-  
 turpū eo tamen mutatam volūtatē;  
 & errati odiū aliquo modo eos ostēda-

disse, quæ ei rem aliqua ex parte patefe-  
 cerant; is maxime, qui primò adierat,  
 alterique suaserat. Hæc cum vehemen-  
 ter oraret, quemadmodum ex eius lit-  
 teris, quæ adhuc extant, perspicuum  
 est; nihil tamen potuit impetrare.  
 Habita deinde diligentius quæstione,  
 Vercellensis demū fatetur, sacrilegio  
 se, tum argenti Braidentis surripiedi,  
 tum interficiendi Caroli consensisse.  
 proditur Carauagiensis, & Veronen-  
 sis. vterque in vincula conijcitur. Fa-  
 rinæ iam apertius indicatus; a Duce  
 Sabaudia, in cuius oppido Clauasio  
 morabatur, stationarius miles factus,  
 Pontifice postulāte, facile deditusest.  
 omnes Mediolanum adducti cum cu-  
 stodia, rem omnem confessi, condem-  
 nati sunt. duo tormenta, quæ secum sa-  
 crilegus habuerat, statimque post fa-  
 ctum Mediolani occultauerat, reper-  
 ta sunt; alterum vacuum, plenum alte-  
 rum. tandem v. Cal. Augusti, de gradu  
 sacre sacerdotalis dignitatis, solemn-  
 ritu deiecti, & religioso habitu spo-  
 liati de more sæculari potestati reli-  
 cti sunt. cumque religiose casum fer-  
 re satis viderentur. ducti sunt ad sup-  
 plicium. Vercellensis, & Carauagien-  
 sis, qui nobili genere orti erant, capi-  
 te ceruicibus abscisso, sunt interfecti.  
 Veronensis, & Farina carro per urbem  
 miserabili spectaculo vecti, ad Archi-  
 episcopales ædes cū peruenissent; car-  
 nifex Farinæ dexteram manum ampu-  
 tauit: qui quidem præcipue scelus suū  
 doluisse, veniamque a Deo ex animo  
 petiisse visus est: nam & populum al-  
 locutus e farca, supplex obsecrauit,  
 vt sui misereretur; ignosceretque, quæ  
 eū esset e medio tollere conatus, qui  
 communi saluti tanto opere prodesset.  
 loco demum constituto ambo laqueo  
 suspensi strangulati sunt. Bartholo-  
 mæus ob culpam nefarij consilij non  
 indicati, quod plane nouerat; immo  
 etiam ob id, quod Farinam post factū  
 occultari curauerat; consiliumque de-  
 derat, vt tormentorum combureretur;

in opus remigandi ad quinquennium damnatus est: clemētius aliquanto habitus ob quale indicium datum. pro quo sapius Carolus per se, & per alios Pontificem rogauit; vt illius saltem, qui rei nefaria adiutor minime fuisset, liberationē posset ab eius clementia obtinere. cōmemorabat hominem sponte, prioremque indicasse; de vita optime in posterum instituenda polliceri. negauit vero semper Pontifex, illud proferens, si potest Æthiops mutare pellem suam. sed cum iam ad triremes ille missus esset; saltem consecutus est Carolus, vt eum inde reuocatum in Monasterium ad certum tempus includeret.

Carolus in Heluetios proficiscitur. Pontifex Humiliatorum ordinem extinguit. Cap. XIII.

Dum infelices illi, miserabili ciuitatis vniuersæ spectaculo, pœnas demeritæ, scelerisque sui persoluebant; Carolus vallium illarum Helueticę diuisionis ecclesias; quamquam Visitatorem ibi perpetuo habebat, reuisit; laborum suorum fructū; & eorum vsum quæ antea constituerat, recognouit; omnia meliora reddere studuit. quin etiam studio gentis iuuandæ; simul causa visedæ sororis, quæ Altempio Comiti nupta erat; ad vltiora Heluetiorum loca, & ad diœcesim Constantiensem, Curientemque penetravit. religiosa loca; præsertim, vbi sacra manerent reliquæ, coluit; per hereticos populos nulla iniuria, quin potius honore, reuerentiaq; affectus, iter fecit. quorum locorum situ cognito, tum Pontifici, tum ecclesiarum Præsulibus ad populorum salutē multa suppeditauit; & de religiosis collegijs ijs locis, Locarni præsertim instituendis studiose egit. ad eam rē duas Humiliatorum in ea regione Præposituras a Pontifice obtinuit; Heluetiorum quoque Principum voluntatē, quod difficile videbatur, adiuncta. imo ad rem perficiendam, ex suis quoque facultatibus pollicitus est: quamquam ea res impedimētis quibusdam exitu caruit. Pluribus etiam officijs

Pars III.

cum egisset de Antistite, ad catholicos pagos Visitatoris Apostolici nomine mittēdo; Heluetiorum ipsorum culpa factū est, vt nemo tunc quidem mitteretur, sed dum hæc Pontificia officia variis impedimentis excluderentur; non patiebatur deesse sua: & vt poterat, multis modis hominū mores a iure sacrorū canonum satis alienos emendare: in officioque erga Romanam Ecclesiam gentem continere; & omnino ad salutem iuuare, studebat. vnde non paruum ei negotium exhibebatur; magistratibus illis frequenter aliquid contra sacras constitutiones turbantibus. ille autem modo amice hortari; modo seuerè mone re; minari interdum: nunc ad eorum conuentus mittere: nunc eorum legationes accipere: omni ratione, quæ Deo grata, ijsque salutaria essent, ea curare. omnino mirum erat, quantum genus illud hominum Carolo tribueret. verum ipse quoque omni ratione eorum sibi beneuolentiam conciliabat; amicitiamque, & pietatem multorum in ijs partibus omni officio alere studebat. beneuolentia vero in primis, & animarum charitate; quæ propemodum vna hominū allicit voluntates, auctoritatē suam inter eos conseruabat. Pontifex, quod antea quandoq; significauerat; vt Humiliatorum ordinem deleret; tū apud se omnino constituere visus est: cum ab eo scelus in Carolum extitisse cognouit: atque iam ex eo tēpore rumores de tali Pontificis consilio esse cęperūt. Carolum ea de re egisse non video; qui disciplinę aliquo modo instaurandæ penitus spem abiēcisse non videbatur. ciuitati certe fauit, quę pro Humiliatis suis Pontificem oraret: & Aloysium Præpositum generalem iuuit, vt Romam profectus, interitum a familia sua deprecaretur. Sed nihil obtinuit ciuitas. Aloysius vero ad Pontificis pedes cum lachrymis abiectus, cum toti familiæ supplex veniam petiisset; quamquam

Dd 3 Pon-

Pontificia humanitate bene acceptus, nihil tamen profecit. Fixum igitur cū esset animo Pontificis nulla ordinum ratione ad sanitatem posse reduci, & omnino extinctione opus esse: ei rei qui contradiceret, fere non reperiebatur: erant vero qui vrgerent, & sibi aliquid in beneficiorum distributione dari curarent. Carolus existimans fore, quod euenit: eiusmodiq; facultates in rebus rectissime collocari posse iudicans, quæ locis ijs commodæ, salutariterq; vtilis essent, quibus in locis eæ constitutæ erant: Specianum suum iterum Romam misit, vt Ecclesiæ Mediolanensī aliquid acquirere studeret, ex quo seminaria, p̄ve collegia constitui, vel augeri possent. qui quidem tres ecclesias, & defq; coniunctas sine fructibus obtinuit. Ecclesias octo in vrbe Mediolano, Præposituræ titulo Humiliati tenuere: ex ijs, iam Pij Quarti tempore, eiusdemque auctoritate, quæ S. Ioannis Baptiste nomine erat, Carolus ab eo detraxerat ordine; seminarioque clericorum suorum addiderat, quod in ijs edibus haberetur. Præposituram Beatissimæ Virginis ad S. Calimerum a Pio Quinto prius impetrauerat: cuius fructus Basilicæ maioris collegio; Ecclesiæ vero, & defque Clericis regularibus a Paulo Quarto institutis, tribuit; eorum collegium Mediolanum deduxit: quando etiam Præposituram S. Iacobi Cremonensem Clericis S. Pauli tradi curauit. Quæ S. Mariæ ad Otharios dicitur, eam Seminario in perpetuum coniunxit. Et ecclesijs quinque reliquis cum earum & edibus; Braidentem S. Mariæ, ad collegium Societatis Iesu instituendū, cum parte fructuum obtinuit; Io. Paulo Ecclesiæ Cardinali concedente; cui Præposituram Pontifex dederat: quæ S. Mariæ est, & canonica dicitur; instituendis Clericis ad scientiarū cursum minime aptis addidit: quæ S. Ioan. Euangelistæ nomine appellatur, nobilibus adolescentibus

educandis: quæ S. Spiritus, Collegio Heluetiorum: quæ Sanctis, Trinitatis extra vrbs mœnia, Seminario. Ordinis extinctionem, & beneficiorum distributionē, litteris suis Pontifex promulgauit, anno eodem 1570. Præposituræ tunc dispersitæ fuerunt circiter quinquaginta; pleræque in Gallia Cisalpina: quarum fructus millia aureorum amplius viginti quinque annua efficiebant. præter quas aliæ datæ iam erant, vel commendationis nomine assignatæ, ad aureorū triginta millia annua. omnes fuerunt quattuor, & nonaginta: multæ iam monachis erant vacuæ: ijenim fuere non amplius centum septuaginta quattuor. quos ex ijs distributis facultatibus, victu monastico sustentari Pontifex iussit; & in religiosa disciplina Episcoporum cura contineri. Huc tandem recidit optimus olim monachorum ordo: taleq; edidit Pius exemplum neglectæ disciplinæ vindicandæ: vt ceteri sibi discant cauere diligentius.

Inter cetera, quæ Carolus per eos annos ad gregis sui salutē assidue cogitabat, agebatque; studium fuit eius moris tollendi, quo mortales post Natalis Domini celebritatem, atque vitanam non in ipsa quoque celebritate; maxime vero, quod propius ad sanctam Quadragesimam accedunt; publicis spectaculis, ludis, choreis, commestationibus, se profuse, ac dissolute dedunt; & quasi Bacchanalia quædam, magnæ christiani nominis iniuria celebrant. quod ed indignius haberi debet, quod magis tribus ijs, quæ Quadragesimam antecedunt hebdomadis, p̄ omnes ad pietatis officia multo attentius colenda, sacris ecclesiæ mysterijs in primis inuitatur. quæ quidem non parua habenda est nostrorum temporum miseria. Atque anno M. D. LXXI. eo nomine Carolus id sedulo curauit; q̄ grauisimo bello a Turcis imminente, Pontifex omnibus, qui Christiani nominis esset, publicas iudicabat præ-

Vitiosas populi volutates tollere conatus. Pio mortuo, Romæ contendit. CAP. XIII

1572

ees;



ees; vt federe inter Principes, id quod ipse vehementer curabat, sancito; eorum communi, potentissimoque hosti, diuina in primis ope adiuti, resisterent. qua de causa Romæ etiam personatorum hominū vagationes, choreasque edicto prohibuerat. ea occasione Carolus arrepta, communia pericula vt grauissima erant, publicis ad populū litteris exponere conatus est: necessitatemque summi numinis placandi ostendere; cum peccatis, vanisque voluptatibus studiose vitandis; tum studiis, & actionibus, quæ ad pietatē pertinerent, religiose suscipendis. Bene autem tunc quidem successit; plurimumque ei detractum est malo. festis maxime diebus conuenit populus frequens ad diuina; quæ Carolus de industria ritu iucundiore, longioreque in præcipuis ecclesijs celebrari iussit. supplicationes per vias, vniuersi cleri ordinibus procedentibus, populoque ad certas ecclesias subsequente, habitæ sunt. flagellationes publicæ adhibitæ: precatio ciuitatis vniuersæ sine intermissione consueto ritu continuata. Qui dies autem summum quendam afferre solebat corruptelæ cumulum (is erat Dominicus, & illius violati temporis postremus) eo ipso die, vt expiatis animis sanctissimum Eucharistiæ cibum, ipso ministrante, acciperet, Carolus populum inuitauit. In quo insigne fuit pietatis Mediolanensis argumentum: tam magna enim multitudo, contra penitus, ac antea solita erat, rebus diuinis operam dedit; vt sex horis Carolus; duobus licet canonicis adiunctis, qui eodem tempore Eucharistiam separatim præberent; vix potuerit omnibus satisfacere. eam populi iuuandi rationem ad eius salutem aptissimam existimabat; cum non vno illo; quo sanctissimo se cibo reficit, die; sed pluribus ante, peccatis cogitandis, & confitendis, animoque recte præparando, malis eum; inanibusque rebus abstinere

neceffe sit. Postero anno, atque alijs deinceps, nouis semper rationibus omnes vias persecutus est, vt diaboli fraudibus, atque insidiis suum tempore gregem eriperet. Dum autem in Ecclesia componenda, & ornanda, tum eius iure conseruando, Carolus assidua cogitatione, laboreque incredibiliter exercetur; quotidieque magis in asperæ vitæ institutis progredi studet: tētari morbis, valetudine aliqui non optima, cœpit: ex quibus cum cōualescere videretur; de integro inciderebat. qua de re amici interdum eum monuerunt: curaret tandem aliquando valetudinem; seque respiceret, & suos. in eius salute publicum bonum periclitari. Si quid ei accideret; ruitura præclara omnia, quæ incœperat. eius rei reddendam Domino esse rationem: quibus ille respondebat: Gratiâs agere, quod de valetudine corporis solliciti essent; rogare, vt non minus de salute animi esse vellēt. rerum spiritualium fundamenta in Deo ponenda. quæ in mortalium vita ponerentur, breui omnino cōcidere oportere: euēturumque, quod Isaias de ijs pronuntiabat, qui arundinibus Ægypti nitebātur. Porro mense Iunio grauius admodum ægrotauit; vt etiam vitæ periculum adiret non leue. Cum tādē melius se haberet, recognitionique rursus ecclesiarum absens operam daret: Dux prouinciæ gubernator; non dicam molestijs, aut contentionum publicarum angoribus confectus; sed multis certe curis, sollicitudinibusque diu, grauiusque affectus; dum neque Deo, neque hominibus displicere, & homo, & pius vehementer studet; paucis diebus febris cōsumptus est, mense Augusto: vt Carolus de periculo certior factus in tempore adesse, cum valde contendisset, ob temporis breuitatem, subsidioque venire morienti, non potuerit. In eius locum interim, dum alius mitteretur, substitutus est Aluarus arcis Mediola

157 r.

ni praefectus. Cum per id tempus totum Carolus assiduus medicorum curationibus, fere detentus esset: pituita demum, tussi, incerta febricula, venitin periculum; quemadmodum scriptis eius causa tunc summorum medicorum disputationibus didici; ne paulatim morbo correptus intabesceret, breuiq; consumeretur. ac ea conditione peruenit ad initium aetatis proximi anni 1572. cum de Pij Pontificis graui morbo nunciatus affertur: assiduus illius rei gratia sacrarum precum exercitationes instituit; eundem Calendis Maij ex hac vita decessisse accipit. qui quidem summus, optimusq; Pater christianam rempublicam moriens, non minus afflictam reliquit; quam Octobri proximo victoria contra Turcas ad Naupactum diuinitus obtenta, recreauerat. Purgationibus implicitum pro anni tempore. Carolum medici tenebant: quos cum de itinere Romam faciendū consulisset; metuentes illi, ne agitatione, ac labore; eo praesertim, vt semper solebat, tuncq; maxime opus erat, properante; morbus ingrauesceret; iter dissuadebant. Sed ille purgationibus ommissis, medicorumque consiliis tunc quidem polluitis, Christiani orbis causam, salutis suae satius putauit anteferre; Ecclesiaeque Dei tali tempore, pro virili parte, quae magis momenti erat, subuenire. cum ita deliberatum ei esse viderent; prescribunt medici vitam, itinerisque rationem: lectica vt iubent; sexcentis vasculis; cum varijs pharmacis, bellarijsq; iumentum orerant. Ille iustis Pontifici solemnibus ritibus conuocatis; rebusq; ecclesiae, quantum in breuissimo spatio potuit, constituit; postridie eius diei, quo nuntium acceperat; diuina ope inuocata, in viam se dedit. Ac lectica quidem vocatus est; sed itinere, die, nocteque continuato; muratisq; ad celeritatem saepe milis; adeo feliciter amplius passuum millia

tercentum confecit; vt qui perdere infirmam valetudinem labor debuerat, eam non mediocriter confirmaret. ac tam cito Romam peruenit; vt duo Cardinales, qui eodem tempore, ex iisdem partibus discesserant, cursuque iter fecerant, minime tamen ei praecurrere potuerint. sed simul cum eo sacrum conclaue, eo ipso die, quo reliqui omnes, intrauerunt. Placentiæ primo; quæ Mediolano quadraginta millia passuum distat, Missæ sacrificium fecit; quod superioribus diebus domi numquam potuerat, aut raro: deinde quotidie, toto itinere, in tanto celeritatis studio, ac labore facere perrexit. Iucunde autem accidit in via; vt ampullæ, vasculaque medicamentorum; cum iumentum ijs onustum prope Bononiam in fluuio concidisset; omnia fere vel confringerentur, vel flumine dedeherentur. quod ille cum accepisset; ridens; faustum, inquit, signū, non opus fore amplius. Quamquam autem Carolo melius ex eo itinere fuit; non conualuit integre tamen. Quin diu, capite, pectoreque eum laboraret; Romani medici de eius salute consultant, a quibus Lucensibus mederi constituerent; Mediolanenses vero contra sentirent; ipse aliam ex eo fere tempore inijt vitam rationem, nam cum toto iam anno medicorum consilia, praescriptaq; satis exquisita secutus esset; ciborum delectum, multaq; eius generis cautiones adhibuisset: mutato consilio, ex sententia priorum, prudentumq; virorum, in medicamentum obseruationum, quasi vinculis expositus, liberiorē vitam modum elegit; cibos, omnemq; victus rationem sibi rudiorē constituit. ad eo libentius, quo Sanctorū virorum vitam magis ex ratio consentiret, consilium ita feliciter euenit; vt posthac bona semper valetudine vsus; neque pituita, tussi, aut febris se impeditus, in Pastoralia officia; laboresq; tantū incubuerit, quantum posteritati vix credibile videbitur.